

TANULMÁNYOK

SÜLI ATTILA

A SZABAD- ÉS VADÁSZCSAPATOK SZERVEZÉSE ÉS MŰKÖDÉSE ERDÉLYBEN 1849-BEN

Bevezetés

1848 augusztusától egy új alakulatforma jelent meg Magyarországon: a szabadcsapat. Az önkéntes, vagy szabadcsapatok létrehozásának voltak mind katonai, mind közjogi és napi politikai indítékai. A horvát és szerb veszély miatt a kormánynak egyre inkább szüksége volt a gyorsan mozgósítható és bevethető alakulatokra. A szabadcsapatok közjogi szempontból a magyar kormány illetékességi körébe tartoztak, nem igényeltek uralkodói jóváhagyást. Az ilyen típusú alakulatok létrehozásának általában két jellemzője volt: az egyik az önkéntesség, a másik pedig az, hogy szervezésük egyéni és eseti megbízáson alapult.

A szabadcsapatok szervezésének módszertani vizsgálatát Hermann Róbert végezte el a Hatvani-szabadcsapat történetét feldolgozó munkájában.¹ Az 1848 augusztusától létrejött szabadcsapatok zömmel átalakultak reguláris alakulatokká (pl. Zrínyi-csapat: 35. honvédszászlóalj, Hunyadi csapat: 50. honvédszászlóalj.; Kossuth-csapat: 15. huszárezred).² A szabadcsapatok szervezésének újabb szakasza decembertől kezdődött. Kossuth Lajos, az Országos Honvédelmi Bizottmány elnöke 1848. december 16-án rendeletben szólította fel a veszélyeztetett törvényhatóságokat, hogy szervezzenek gerillacsapatokat.³ Két nap múlva már részletezte az elképzeléseit. A csapatok vezéreit a főispánok, vagy azok távollétében az alispánok nevezték ki. A vezérek 100–200 fős csapat esetén századosi, 400 fő felett őrnagyi illetményt kapnak. Az így felállított alakulatok nem tartoztak a rendes katonaság közé, de ha más megyében veszélyhelyzet volt, akkor a kormány felhívására kötelesek voltak oda menni. Felszerelésükről a jelentkezők maguk gondoskodnak. Feladatuk a gerillaharc, a megszerzett zsákmány őket illette, a szuronyos puskákért és foglyokért külön pénzt kaptak. Hatáskörileg a polgári kormányzathoz tartoztak. Mivel így sehogyan

¹ Hermann Róbert: Az abrudbányai tragédia. Budapest, 1999. (A továbbiakban: Hermann 1999.) 10–14. o.

² Az 1848-ban alakult szabadcsapatokra lásd: Urbán Aladár: Kossuth szabadcsapata 1848 őszén. *Hadtörténelmi Közlemények*, 35. (1988) 4. sz. 638–665. o.; Uő: Perczel Mór és a Zrínyi szabadcsapat. *Hadtörténelmi Közlemények*, 104. (1991) 1. sz. 77–109. o.; Pete László: A Frangepán-csapat. In: Hermann Róbert – Zakar Péter (szerk.): A források bővületében. Ünnepi tanulmányok Katona Tamás 75. születésnapjára. Szeged, 2007. 365–388. o.; Süli Attila: Kossuth Lajos szabadcsapatának szervezése Erdélyben 1848-ban. *Hadtörténelmi Közlemények*, 122. (2009) 4. sz. 993–1054. o.

³ Kossuth rendeleteit közli Barta István (s.a.r.): Kossuth Lajos Összes Munkái (KLÖM) XIII. Budapest, 1953. 767–770., 794–798. o.

sem illeszkedtek a hadsereg szervezetébe, Mészáros Lázár hadügyminiszter végig ellemezte a szabadcsapatok felállítását.⁴

Míg az anyaországi szabadcsapatokról készültek feldolgozások, addig az erdélyiek történetének bemutatásával a mai napig adós a történettudomány. A kérdéskör fontosságára Egyed Ákos joggal hívta fel a figyelmet az Erdély 1848–1849. évi történetét feldolgozó monográfiájában.⁵ A szerző alapos elemzéssel mutatta ki a magyar, román és szász polgári és marxista történetírás sablonos megállapításainak egyoldalúságát, az utóbbiak ugyanis az ilyen jellegű alakulatokban számos esetben a magyar kormányzat elnyomó politikájának eszközét látták.⁶

1849 januárjában Erdély helyzete indokoltá tette a szabad- vagy vadászcsapatok helyi szervezését. Az országrész új teljhatalmú kormánybiztosának, Beöthy Ödönnek az egyik legnehezebb feladata volt a visszafoglalt területeken az államhatalom és a közbiztonság helyreállítása, ehhez ugyanis fegyveres erőre volt szükség. A belbiztonság garantálása elsősorban a nemzetőrség feladata lett volna, az országrész nemzetőrségeit azonban 1848 október-novemberében a császári alakulatok, illetve a román és szász felkelők lefegyverezték. 1849 januárjában megindult ugyan a törvényhatóságok nemzetőrségeinek újjászervezése, azonban számukra az állam fegyvert nem tudott biztosítani. A rendelkezésre álló sorkatonaság kevés volt, ráadásul az utóbbinak Erdély visszafoglalása volt az elsődleges feladata.⁷

A fentiek szellemében Beöthy január 5-én kelt felhívásában vadászcsapatok alakítására szólította fel Közép-Szolnok és Kraszna megyék közönségét. Rendeletét az alábbiakkal indokolta: „A dolgok menetelét összetett kézzel azon biztos remény alatt, hogy így a veszélyt magunktól eltávolítjuk hasztalan nézzük, hasztalan különösen Erdélyben, hol a nemzetiség és értelmiség ellen a durva nyers erő használtatik fel; melynek feladása nem kevesebb, mint véres verejtékkel szerzett vagyonunkat feldúlva romba dönteni, s életünkötől a legborzasztóbb kínok közt minket megfosztani, ha tehát ily jövőendő vár reánk, természeti ösztön hí fel mindenkit, életét a mily drágán csak lehet áruba bocsátani.”⁸ A következő napon pedig Erdély törvényhatóságai felé bocsátott ki nyílt rendeletet a

⁴ A Magyarországon alakult önkéntes vadászcsapatok majdnem teljes listáját közli *Bona Gábor*: Századosok az 1848/49. évi szabadságharcban. Budapest, 2008. (A továbbiakban: *Bona* 2008.) I. 54–55. o.; Az 1849-ben Magyarországon alakult szabadcsapatokra lásd: *Kerekes Zoltán*: A pesti szabad portyázó története. *Hadtörténelmi Közlemények*, 14. (1967) 1. sz. 65–105. o.; *Hermann Róbert*: A történetíróból katoná. Vasvári Pál utolsó éve. In: *Hausner Gábor* (szerk.): Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjes Géza emlékére. Budapest, 2005. 269–289. o.; *Hermann* 1999.; *Süli Attila*: Dobsa Lajos a forradalomban és szabadságharcban. In: A Makói Múzeum Füzetek. 102. Makó, 2003. 15–18. o.; *Hermann Róbert*: A Mednyánszky-szabadcsapat és a pápai vértanúk. In: Pápai Múzeumi Értesítő. 13. Pápa, 2010. 255–298. o.; *Hermann Róbert*: Barta József. In: *Hermann Róbert* (szerk.): Vértanúk könyve. A forradalom és szabadságharc mártírjai. Budapest, 2007.; *Sörös Pongrácz*: Episód a nagy napokból. *Századok*, 1900. 357–361. o.; *Székelyné Kőrösi Ilona*: Muraközy János és Kecskemét város szabadcsapata. In: *Székelyné Kőrösi Ilona* (szerk.): Kecskemét is kiállítja. Kecskeméti a szabadságharcban. II. Kecskemét, 2002. 177–216. o.

⁵ *Egyed Ákos*: Erdély 1848–1849. Csíkszereda, 2010. (A továbbiakban: *Egyed* 2010.)

⁶ *Egyed* 2010. 347., 361–364. o.

⁷ A Beöthyvel kapcsolatos elvárásokról lásd: *Honvéd* 6. sz. 1849. január 3. 23. o.

⁸ Közép-Szolnok és Kraszna megyékhez intézett rendelet lelőhelye: *Honvéd*, 9. sz. 1849. január 6. 33–34. o.

tárgyban.⁹ Az intézkedés indoklása szinte megegyezik a fenti megyékhez írottakkal. A vadászcsapatokba belépők 5 forint foglalót kaptak, zsoldjuk a sorkatonaságéval megegyező volt. Az alakulatok a katonai törvények hatálya alatt álltak. A belépők vállalhattak mind lovas, mind gyalogos szolgálatot, amennyiben egy csapat létszáma elérte a 100 főt, megalakultnak számított és indulnia kellett a román felkelők ellen. Fő feladatuk az volt, hogy portyázásaikkal a bűnösöket elfogják, a rablott javakat és fegyvereket begyűjtsék. Semmi olyan jogosítványuk nem volt, amely törvénytelenésre hatalmazta volna fel őket. Erre egyértelműen utalnak a rendelet záró sorai: „Azért is eleve figyelmeztetek mindenkit, ki erkölcsé tisztaságában és becsületességében nem bízik, e sereghez be ne álljon; mert a magyar nemzet egyedüli feladata, bármilyen méltatlanságot és polgáriasság elleni ténnyt követnek legyen is ellene, hasonló mértékkel vissza nem fizetni, – mert ezt sem történelmi nevezetessége, sem világszerte ismeretes becsületes jelleme meg nem engedi. – Feladatásunk nem hódítás – feladatásunk kibékítés, és meggyőzni mindenkit arról, hogy e honnak jövője és mindene az unio törvénynek szilárdításában rejlik.”¹⁰ A vadászcsapatok ideiglenes szervezésével Beöthy Keceli Istvánt, Csíki Lászlót, Orbók Ferencet és Bánffy Lászlót bízta meg.¹¹

Nagyon fontos volt, hogy a közbiztonság megteremtése érdekében Beöthynek gyorsan bevezethető, elsősorban lovas alakulatokra volt szüksége, így a kormánybiztos január 17-én az ilyen jellegű szolgálat vállalására szólította fel Erdély lakóit.¹² Felhívását az alábbi sorokkal indokolta: „A vad elem dühöngve pusztít, ártatlan vérről öntözi e földet. És míg a magyar sereg győzelmesen halad, s új babérokat tűz halántékaira: Addig a fő város közelében, hol annyi okunk volt az ádáz vésznek lecsilapultát várni, városok és falvak dűlnek romba. Biztosítékunkra itt hagyott sergeink mindent elkövetnek, meggátolni a veszélyt, de részint a távolság, részint a késedelmes tudósítások ezt tenniük nehezíti, mert egy neme a csapatnak, mely gyorsasággal a fenyegetett helyeken meg jelenhet hiányzik. Lovasságunk nincs, Lóra tehát mindenki, kitől csak telik, rang és osztály különbség nélkül. Mutassa meg e hon lakossága, hogy nem csak lovakat tudna nevelni, hanem azokon szolgálni is, midőn a hon érdeke kívánja.”¹³

⁹ Beöthy január 6-án, Kolozsváron kelt, az erdélyi törvényhatóságokhoz intézett rendeletét közli *Kővári László*: Okmánytár az 1848–49-ki erdélyi eseményekhez. Pest, 1861. (A továbbiakban: *Kővári* 1861.) 144–145. o.; A rendelet ismertetése az Országos Honvédelmi Bizottmány számára: Beöthy levele az Országos Honvédelmi Bizottmányhoz. Kolozsvár, 1849. január 6. Közli *Dragomir, Silviu*: Revoluția românilor din Transilvania în anii 1848–49. Cluj, 1946. III. (A továbbiakban: *Dragomir* 1946. III.) 253–254. o.; *Kővári* 1861. 152. o.

¹⁰ Uo. 145. o.

¹¹ Uo. 144. o.; Bánffy Lászlóra lásd: *Bona Gábor*: Hadnagyok és főhadnagyok az 1848–49. évi szabadságharcban. Budapest, 1998–1999. I. (A továbbiakban: *Bona* 1998–1999.) 83. o.

¹² Beöthynek, a lovas szolgálat vállalására felszólító hirdetés megjelent *Honvéd*, 19. sz. 1849. január 18. 74. o.

A szabad- és vadászcsapatok szerveződése a törvényhatóságokban

Kolozsvár és Kolozs megye

Beöthy Kolozsvár lakosait már január 6-án egy vadászcsapat alakítására szólította fel, vezérnek Macskási Ferencet szánta. A kolozsvári nemzetőrökből alakult vadászcsapatot Beöthy a mezősegi román falvak lefegyverzésére rendelte ki. Az alakulat Magyar- és Oláhlétára szállt ki, ahol rögtön megkezdtek a vizsgálatot. Ekkor a települések határában két-három ezer román felkelő jelent meg, akiket a havasok felé űztek. Később az alakulat Kisbányán harcolt a román felkelők ellen, ahol 13 lemészárolt magyar halottat eltemettek. Ezután Kisfenesre vonultak, ahol br. Wesselényi Farkas, illetve az alsójárai polgárok elrablott javait szerezték vissza. Emellett négy löfegyvert és lándzsákat szedtek be a román lakosságtól. Végül a megye a vadászcsapatok szervezésével Kolozsvárhoz hasonlóan Macskási Ferencet bízta meg, akit egyben őrnagyi rangra is javasoltak. A megyei vadászok közül egy század Bán István százados parancsnoksága alatt Tordaszentlászlón állomásozott. Kolozsvár kirendelt mozgó vadászcsapata feltehetőleg több kihágást is elkövetett, így Beöthy január 29-én vizsgálat lefolytatására utasította br. Kemény Ignác Kolozs megyei kormánybiztost. Ez a helyzet azonban a későbbiek során sem javult. Április 21-én Kemény Farkas br., ezredes, kolozsvári hadosztályparancsnok arra kérte Csányt László teljhatalmú biztost, hogy a fegyelmetlen Kolozs megyei portyázó szabadcsapatok ellen lépjen fel.¹⁴

A Kalotaszegen mintegy 400 fős vadászcsapat alakult, azonban a foglalópénz és a fegyver hiánya miatt a többség hazament. Bánffyhunyadon 150, más Kolozs megyei településeken 110 fő vállalt vadászcsapatbeli szolgálatot. Számukra a főispán fegyvert és foglalópénzt sürgetett. Ezen felül még Szentpály Sándor, a 31. honvédszászlóalj századosa szervezett a megyében egy 176 fős vadászcsapatot. A kalotaszegi vadászcsapatba – Beöthy utasítása alapján – csak a löfegyverrel rendelkezőket vették fel, a többi jelentkezőt mozgó nemzetőri szolgálatra kötelezték. A vadászcsapat létszámát február közepén 200 főre egészítették ki, a század 156 löfegyverrel és 44 lándzsával volt felfegyverezve. Februárban a megyében két mozgó vadász csapat létezett, melyek közül a felső kerületi február végén már 208 fős volt, többségük löfegyverrel el volt látva. A megyéhez tartozó Teke községben Mohay János szervezett 30 fős lovas szabadcsapatot, melyhez tisztek kinevezését kérte Csánytól. A csapat február 25-én indult el Tekéről a Mezőségbe a román falvak lefegyverzésére. Emellett szintén Tekén alakult egy 140 fős gyalogos vadász század Putnoki József

¹³ *Honvéd*, 19. sz. 1849. január 18. 74. o.

¹⁴ MTA Kt. Csány-lt. 131/849. Rendelet Kolozsvárhoz a nemzetőrség felállítására. Kolozsvár, 1849. január 17.; MTA Kt. Csány-lt. 3595. Bíró Pál nemzetőr százados levele. Magyarléta, 1849. január 18.; MTA Kt. Csány-lt. 3658. Kemény Ignác kormánybiztos jelentése. Kolozsvár, 1849. január 23.; MTA Kt. Csány-lt. 3692. Macskási Pál főispán levele. Kolozsvár, 1849. január 21.; MTA Kt. Csány-lt. 3695. Ua. Kolozsvár, 1849. január 21.; MTA Kt. Csány-lt. 3728. Bíró Pál százados jelentése. Kisbánya, 1849. január 21.; MTA Kt. Csány-lt. 3664. Beöthy levele Kolozs megyéhez. Kolozsvár, 1849. január 31.; MTA Kt. Csány-lt. 257. Csány rendelete Rády Endre hadbíróhoz a mozgó nemzetőrök elleni vizsgálat lefolytatására. Kolozsvár, 1849. február 22.; MTA Kt. Csány-lt. 2517. Kemény Farkas ezredes levele. Kolozsvár, 1849. április 21.; Kemény Farkasra lásd: *Bona Gábor*: Tábornokok és törzstisztek az 1848–49. évi szabadságharcban. Budapest, 2000. (A továbbiakban: *Bona* 2000.) 432–433. o.

százados parancsnoksága alatt. A század 36 szuronyos puskával és 24 vadászfegyverrel rendelkezett. A megyében a vadászcsapatok május közepéig 64 puskát és 31 pár pisztolyt szedtek be a román lakosságtól.¹⁵

1849 júliusában báró Inczedy Zsigmond nemzetőr százados Boczkó Dániel erdélyi főkormánybiztostól egy szabad lovascsapat alakítására kapott megbízatást Kolozs és Doboka megyék területén. Inczedy korábban a mozgósított Kolozs megyei lovas nemzetőrökkel eredményesen harcolt a gyulafehérvári ostromsereg kötelékében.¹⁶

Belső-Szolnok és Doboka megye

Belső-Szolnok megyében Beöthy rendeletének fogadtatásáról a szemtanú Csernátoni Vajda Sámuel így emlékezett: „Január 17. volt a bizottmányi gyűlés, hol Beöthy Ödön kormánybiztos rendelkezék, miszerént az ellenség által okozott károk becsültesse meg, azok megtérítendő, és a megyébe mozgó vadászcsapat állíttassék fel, amelyek iránt intézkedések tevődtek is.”¹⁷ Ennek értelmében Eperjesi József nemzetőr főhadnagy vadászcsapat szervezésébe kezdett Désen és környékén, ugyanakkor Bem Désen a nemzetőrség felállítását szorgalmazta. Mivel az utóbbit a vadászcsapat szervezése gátolta, Weér Farkas főispán Beöthytől kért állásfoglalást az ügyben.¹⁸ Ugyanígy véleményt kért báró Bánffy János alezredes, dési térparancsnok is, mivel a főispán a román lakosságtól beszedett fegyvereket a vadászcsapatok számára igényelte tőle, míg Bem a nemzetőrségnek szánta azokat. Beöthy a válaszában kifejtette, hogy célszerűbb a vadászcsapatot lőfegyverrel ellátni, mivel az négy hónapra alakult és bárhol bevethető, a nemzetőrséget pedig lándzsával is fel lehet szerelni. Ezzel a kormánybiztos definiálta a vadászcsapatok és a mozgó nemzetőrség közti különbséget, mivel az utóbbit csak rövidebb időszakra lehetett alkalmazni.¹⁹ A megyei vadászcsapat másik százada Lápos-vidéken alakult. Szervezője Kádár Ferenc helyi nemzetőr százados volt, aki január 13-tól kezdődően bejárta a Lápos-vidéket Csernátoni Vajda Sámuel és Sz. Bakk Ferenc hadnagyk kíséretében. Alsó-Ilosván, Malomon, Bálványos Váralján, Szászníyresen és Magyardécsen mintegy 100 fő jelentkezett a századba.

¹⁵ MTA Kt. Csány-lt. 200/849. Beöthy Kemény Ignáchoz. Kolozsvár, 1849. január 24.; MTA Kt. Csány-lt. 247/849. Ua. Kolozsvár, 1849. január 21.; Szentpály Sándorra lásd: *Bona* 2009. II. 407–408. o.; HL Csány-lt. 181/849. Kemény Ignác br. kormánybiztos levele. Kolozsvár, 1849. február 10.; MTA Kt. Csány-lt. 197. Kemény Ignác levele. Kolozsvár, 1849. február 13.; HL Csány-lt. Szn. Lészai Ferenc százados jelentése. Kolozsvár, 1849. március 1.; MTA Kt. Csány-lt. 683. Mohay János levele. Teke, 1849. február 25.; MTA Kt. Csány-lt. 683. Mohay János jelentése. Köbölkút, 1849. február 27.; MTA Kt. Csány-lt. 683. Szócs Farkas főhadnagy, Orosz Ferenc hadnagy és Ferenc Károly hadnagy levele. Köbölkút, 1849. február 27.; MTA Kt. Csány-lt. 3483. Rettégi László alispán levele. Kolozsvár, 1849. május 25.; Bán Istvánra lásd: *Bona* 1998. I. 82. o.;

¹⁶ *Honvéd*, 171. sz. 1849. július 16.; *Kádár József*: Belső-Szolnok és Doboka vármegye története. 1848–49. Dész, 1890. (A továbbiakban: *Kádár* 1890.) 202. o.

¹⁷ Kovászna Megyei Nemzeti Levéltár (A továbbiakban: SÁL.) Fond 27. Nagy Jenő gyűjteménye. Leltári szám: 157. XI. csomó fol. 182–227. Csernátoni Vajda Sámuel visszaemlékezése. Kézirat. Csernátoni Vajda Sámuelre lásd: *Bona* 1998. I. 273. o.

¹⁸ MTA Kt. Csány-lt. 3476. Weér Farkas főispán levele. Dész, 1849. január 18.; MTA Kt. Csány-lt. 3754. Ua. Dész, 1849. január 14.

¹⁹ MTA Kt. Csány-lt. 3517. Bánffy János br. alezredes levele. Dész, 1849. január 15. A válasz: MTA Kt. Csány-lt. 112/849.; MTA Kt. Csány-lt. 3540. Bánffy alezredes levele. Dész, 1849. január 26.; Bánffy Jánosra lásd: *Bona* 2000. 229. o.

Eperjesi csapata volt a megyei vadászcsapat 1., míg Kádáré a 2. százada. A vadászokat és tisztjeiket, akik lőfegyverrel viszonylag jól el voltak látva, a megye fizette. Emellett alakult még egy lovas vadászcsapat is, ennek parancsnoka Weér György volt.²⁰

Beóthy január 17-én a Doboka megyei Szék városa számára meghatározta a nemzetőri szolgálatra kötelezett polgárok összeírását, illetve vadászcsapatok alakítását, amelyet 200 fő jelentkezése esetén azonnal ki kellett indítani. Az utóbbi alakulat létszáma május elején 62 fő, parancsnoka Csiszár Károly főhadnagy volt. Ekkor Széken állomásoztak. Áprilisban szinte az egész csapat beállt Ormai Norbert alezredes honvéd vadászrezredébe. A szamosújvári vadászcsapat, amelyet Gajzágó Dávid tanácsos és Gajzágó Kristóf²¹ esküdt alapított, február közepén a helyi térparancsnokság alárendeltségébe tartozott. Az alakulat parancsnoka Gajzágó Kristóf százados konfliktusba került a megye vezetésével,²² mivel az utóbbi a csapat által beszedett fegyvereket a nemzetőrségnek adta, holott ezekre az alakulatnak is szüksége lett volna. Az alakulat 19 szuronyos puskával, illetve 32 saját vadászfegyverrel rendelkezett. Az alakulat létszáma később 260 főre nőtt, amely két századra tagolódott.

A Belső-Szolnok és Doboka megyei szabad- és vadászcsapatok január végén és február elején elsősorban megyéjükben tevékenykedtek, majd egy részüket Besztercére rendelték. Urban február eleji betörése után először Rettegére, majd Szamosújvárra vonultak vissza. Így március elején a fenti alakulatok a szamosújvári térparancsnokság alárendeltségébe kerültek, létszámadataikat a mellékletben tüntettem fel. Március végén a Belső-Szolnok és Doboka megyei vadászcsapatok Sorbán István nemzetőr őrnagy vezetésével Kolozsvárra vonultak, ahol Kemény Farkas ezredes buzdító beszéde után a nagyenyedi helyőrség állományába kerültek és Tövisen állomásoztak. Elsősorban a nagyenyedi és a csombordi járások területét felügyelték. Ők szedték össze és temették el a január 9. óta a városban lévő halottakat.²³ A térparancsnokság szerint azonban sok visszaélést követtek el, így kérték az elvezénylését. A Batizi hegyen a vadászok 17 román felkelőt fogtak el, akiket Marosújvárra kellett volna kísérniük, ehelyett kivégezték őket. Emellett kivégzések voltak még Gambucon, Marosújváron, Nagylakon, Káptalanban, Oláhpéterlakán, Felenyeden, Diódon, Maroscsesztvén és Marosszentkirályon.²⁴ Mások a román lakosok marháit hajtották el törvénytelenül. Alsó-Fehér megye vezetése április 13-án kérte Kemény Farkas ezredest, hogy a nagyenyedi és balázsfalvi térparancsnokságok állományában lévő va-

²⁰ A témáról összefoglalóan lásd: *Kádár* 1890. 167–198. o.; Ormai Norbertre lásd: *Bona* 2000. 549. o.; Weér Györgyre lásd: *Bona* 2009. II. 552. o.

²¹ Gajzágó Kristóf az örmény katolikus egyházközség esperese volt. Lásd: Erdély nagyfejedelemség tiszti névtára az 1848. évre. Kolozsvár, 1848. 218. o.

²² MTA Kt. Csány-lt. 244. Gajzágó százados levele. Szamosújvár, 1849. február 15.

²³ MTA Kt. Csány-lt. 718. Szamosújvár tanácsának levele. Szamosújvár, 1849. március 1.; HL Csány-lt. 140:849. Bogdánffi őrnagy jelentése. Szamosújvár, 1849. március 18.; Bogdánffira lásd: *Bona* 2000. 259–260. o.; HL Csány-lt. 67. sz. Nánási László főhadnagy levele. Szamosújvár, 1849. március 12.; MTA Kt. Csány-lt. 369. Csány levele Eperjesi József századosnak. Kolozsvár, 1849. március 6.; MTA Kt. Csány-lt. 522. Csány levele Mieczyslaw Woroniecki hg., alezredesnek. Kolozsvár, 1849. március 16.; Mieczyslaw Woronieckire lásd: *Bona* 2000. 719–720. o.; Sorbán Jánosra lásd: *Bona* 2000. 628. o.; Kádár Ferenc százados levele. Szamosújvár, 1849. március 10.; MTA Kt. Csány-lt. 752. Kádár Ferenc százados levele. Szamosújvár, 1849. március 15.; Kádár Ferencre lásd: *Bona* 2008. I. 530. o.

²⁴ MTA Kt. Csány-lt. 2950. A nagyenyedi térparancsnokság levele. Nagyenyed, 1849. május közepe; *Szilágyi Farkas*: Alsó-Fehér vármegye 1848–49-ben. Nagyenyed, 1898. 286., 292–293. o.

dászcsapatokat honvédzászlóaljakkal cserélik ki. A Belső-Szolnok és Doboka megyei vadászcsapatok ötheti szolgálat után tértek haza május elején, a feloszlás után fegyvereiket Kemény Farkas ezredesnek adták át. A feloszlott vadászcsapatok tagjai közül sokan beálltak a honvédzászlóaljakba, vagy a honvéd vadászrezdekbe.²⁵

Egyébként 1849 márciusától Farkas István százados – Ormai Norbert alezredes megbízásából – a honvéd vadászrezdekbe való átlépésre buzdította a vadászcsapatok tagjait, és nem eredmény nélkül, mivel 60 fő hajlandónak mutatkozott erre. A térparancsnokság azonban – félve az alárendeltségébe tartozó alakulatok felbomlásától – tiltó rendelkezést adott ki. Az ügy Csány László országos teljhatalmú biztos elé került, aki a négyéves szolgálatvállalást, vagyis a honvéd vadászrezdekbe történő átlépést preferálta. Ennek alapján kezdte meg március elején Kádár Ferenc százados a négy hónapra alakult vadászszázadának átszervezését honvéd vadászokká. Kádár az új alakulatának, amelybe mintegy 50-en léptek át a korábbi vadászszázadából, egyenruhát készíttetett.²⁶

Torda megye

1849. január 8-án Beöthy levélben tudatta Torda városával, hogy Czetz János alezredes, aki a Bem által Tordára rendelt dandár parancsnoka volt, 1200 fős különítményével megkezdte a cirkálásait, őket viszont vadászcsapatok alakítására szólította fel. A vállalkozóknak saját fegyverrel kellett rendelkezniük, a költségeket az állam viseli. A város a rendelet hatására másnap közgyűlést tartott, ahol arról határoztak, hogy az eddig felállított két nemzetőrszázadot átszervezik vadászcsapatokká. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a fenti két század tagjai vállalták a négy hónapos szolgálatot, illetve a polgári kézben lévő vadászpuskákat ők kapták meg.²⁷

Január 16-án egy portyázó vadászcsapat indult el Tordáról a román felkelők ellen. A mozgó vadászcsapatok fontos feladata volt a román felkelők által elrabolt javak visszaszerzése. Tarsoly Gergely és Lengyel Ádám századosok századai már január 23-án megkezdtek a cirkálást, valamint a román felkelők lefegyverzését és a rablott javak visszaszerzését. A legfenyegetettebb helyzetben Torockó és környéke volt, ahová Ugron István Torda megyei és aranyosszéki kormánybiztos vadászszázadokat indított Tordáról. Emellett a kormánybiztos külön katonai erő kirendelését kérte Alsójárára az országos biztostól (Kolozsvárról) a tordai térparancsnokság rendelkezése alá. Az utóbbi a következő alakulatokból állt: 50 honvéd egy főtiszt vezetésével (32. honvédzászlóalj), 1 század bihari és 1 század tordai vadász. A különítmény elsődleges feladata az volt, hogy Pápai Lajos alispán, polgári biztos irányítása mellett a környék román lakosságát lefegyverezzék. Beöthy közölte a térparancsnoksággal azt is, hogy Kolozsvárról hasonló erők, vagyis mozgó vadász századok indultak ki Tordaszentlászlóra és Magyarlétára, amelyekkel vegyék fel a kapcsolatot és a hadműveleteiket hangolják össze. A Torda megyei vadászok részt vettek a törvényhatósághoz tartozó Mezőszengyel lakosságának lefegyverzésében (1849. január 25.).

²⁵ MTA Kt. Csány-lt. 582.

²⁶ MTA Kt. Csány-lt. 2517. Császár Károly főhadnagy levele. Szék, 1849. május 4.; Farkas Istvánra lásd: Bona 2008. I. 331. o.; Márki Sándor: Csány László Erdélyben. 2. rész. *Erdélyi Múzeum*, 1897/8. 1897. (A továbbiakban: Márki 1897. 2. rész.) 492. o.

²⁷ MOL H. 2. 701/E. Beöthy Ödön Kossuth Lajoshoz. Kolozsvár, 1848. január 16.; Czetz Jánosra lásd: Bona 2000. 148–149. o.

A két és fél századból álló gyalogos különítmény bekerítette a falut, a román felkelők egy része azonban folytatta az ellenállást, majd megpróbáltak elmenekülni, többségüket a vadászok lelőtték. A korabeli sajtótudósítás szerint „többször szengyeli birtokosok, kik részint magok, részint családjuk tagjai kínoztattak meg, némelyiknek testvéreik, szülőik gyilkoltattak le, a faluba rohantak, kínzóikra s a gyilkosokra reá ismertek s ily felingerelt környületek közt néhányat” le is lőttek. Itt tehát önbíráskodás történt. Ugyancsak a tordai vadászcsapatok fegyverezték le Ózd, Bükkös és Csekelaka román lakosságát, illetve elfoglaltak 8 tribunt.

A legnagyobb gondot a lőfegyverhiány jelentette, a belépők egy része csak lándzsával volt felszerelve. Beöthy vásárolt ugyan fegyvereket, ez azonban csak a hiány töredékét fedezte.²⁸

Lengyel Ádám százados alakulata által az Oláhlapádon lefoglalt értékeket a megyei honvédelmi bizottmány az árverésen értékesítette. Tarsoly Gergely százada február végén Csekelakán hat magyar családot szabadított ki, valamint rablott javakat foglalt le.²⁹

A négy hónapra alakuló megyei mozgó csapatokkal azonban sok probléma volt. Mivel zsoldot nem, vagy késve kaptak, csak a beszedett fegyverek és a visszaszerzett javak után járt nekik jutalom, ezért többször sanyargatták indokolatlanul a lakosságot. Ugron kormánybiztos azt javasolta Beöthynek, hogy helyezték őket a katonai igazságszolgáltatás hatálya alá, illetve ne négy hónapra, hanem legalább egy évre hozzák létre őket. Báró Egloffstein Béla alezredes, térparancsnok pedig az egyik levelében egyenesen így fogalmazott: „mintán a most alakult szabad mozgó századokban gyakorlatlanságok, próbálatlanságok miatt igen keveset, a helybeli nemzetőrökben és polgárokbán pedig egy átaljában semmit se lehet bízni, kik most is oly szellemben mutatkoznak, igen csekély kivétellel, hogy ügyünknek nem szíves jóakarói.” Május közepén – ahogyan korábban már utaltunk rá – az Alsó-Fehér megyében tevékenykedő Torda megyei vadászcsapatok 17 foglyot lemészároltak, amelyért ifj. báró Kemény István főispán kérte a szigorú megbüntetésüket.³⁰

²⁸ MTA Kt. 3646. Ugron István jelentése Beöthy Ödönhöz. Torda, 1849. január 17.; MTA Kt. Csány-lt. 3643. Tarsoly százados jelentése Ugron Istvánhoz. Záh, 1849. január. 23. Panaszkodik, hogy kevés a rendelkezésre álló erő, illetve nagy a fegyverhiány. MTA Kt. Csány-lt. 55/849. Beöthy levele Torda városához. Kolozsvár, 1849. január 8. Mellette: A város közgyűlésének jegyzőkönyve Szigethy Cseh Sándor főhadnagy és Balogh János aljegyző aláírásával. Torda, 1849. január 9.; *Dragomir* 1946. III. 270. o. Beöthy jelentése az Országos Honvédelmi Bizottmányhoz. Kolozsvár, 1849. január 12.; MTA Kt. Csány-lt. 110/849. Beöthy rendelete a tordai térparancsnoksághoz. Kolozsvár, 1849. január 16.; *Egyed* 2010. II. 362–363. o.; Lengyel Ádámra lásd: *Bona* 2009. II. 28. o.; Tarsoly Gergelyre lásd: *Bona* 2009. II. 442. o.; Pápai Lajosra lásd: *Bona* 2000. 561. o.; MTA Kt. Csány-lt. 3119. ifj. Kemény István br. főispán levele. Kolozsvár, 1849. május 17.

²⁹ HL Csány-lt. Szn. Egloffstein őrnagy levele Berde Mózes segédkormánybiztoshoz. Torda, 1849. március 25.; HL Csány-lt. Szn. Ugron István kormánybiztos levele. Torda, 1849. március 30.; Uo. 503/849. Torda, március vége. – A menekült nagyenyedi polgárok is kárigénnyel léptek fel. Uo. 472/849. Ugron István levele. Torda, 1849. március 29.; MTA Kt. Csány-lt. 400. Egloffstein levele. Torda, 1849. március 1.; MOL R. 31. Napló. 42. o.

³⁰ Pl. Tarsoly Gergely százados egységével a lakosság szabadon legelő marháit is lefoglalta, ami Ugron kormánybiztos szerint bosszúra adhat okot. Lásd: HL Csány-lt. 537/849.; HL Csány-lt. 119/849. Ugron István levele Beöthy Ödönhöz. Torda, 1849. február 8. Hasonló javaslatot tett április elején a tordai térparancsnokság is. HL Csány-lt. 1446/849.; Uo. 317/849. Egloffstein levele Csány Lászlóhoz. Torda, 1849. február 19.; MTA Kt. Csány-lt. 265/849. Csány levele Egloffsteinhez. Kolozsvár, 1849. február 22. Kérte, hogy igyekezzen a kihágásokat megfékezni.; *Márki* 1897. 2. rész. 439. o.

A megyei vadászszázadok március elejétől a havasok zárolásában vettek részt.³¹ Egloffstein téparancsnok feladata nem volt irigylésre méltó. A megye területének védelméhez elegendő erő nem állt rendelkezésre, ugyanakkor az alakulatok ellátása nehézségekkel járt. A nemzetőrök és vadászok túlnyomórészt polgári, különféle vadászfegyverekkel voltak felszerelve, amelyek többnyire lőkupakosak voltak. Az eltérő fajtájú lőkupakok beszerzése szinte lehetetlen volt.³²

Később a tordai négy vadászszázad beolvadt a II. honvéd vadászszeregbe, melynek 7–8. osztályát képezték, ezzel az alakulatok regularizálódtak.³³ Az átlépés egyik fő motivációja az lehetett, hogy a honvéd vadászszeregek tagjai magasabb illetményt kaptak a többi alakulat katonáitól.

Az újjáalakult lovas nemzetőrség tagjai szintén vállalták a négy hónapos szabadcsapati szolgálatot. Az alakulat 200 fős állományát Pápai Lajos alispán képezte ki, aki a parancsnokságot rövidesen Técsi Sámuel századosnak adta át. A század kezdetekben postai küldeményeket és katonai szállítmányokat biztosított, majd egyik részük a gyulafehérvári ostromsereghez, míg a másik Alsójárára került, ahol kivette részét a román felkelők elleni harcokból. Bár a csapat szolgálati ideje május végén lejárt, Egloffstein kérésére Szent-Iványi országos biztos hosszabbítást rendelt el. A szabadságharc leverése után hazatértek.³⁴

Torda megye felső kerületében Szabó Lajos ügyvéd, a megyei liberális ellenzék egykori vezetője egy 459 főből álló szabadcsapatot szervezett 1849 februárjában. A csapatba, amely 1849. február 24-én már két századból és egy lovas szakaszból állt, feltehetőleg több nemzetőr is belépett, akik a vadászokhoz hasonlóan négyhavi szolgálatot vállaltak. A csapat (amely Sárpataktól Egerbégvig tevékenykedett a Mezőségben) rosszul volt felgyezve, csak 100 vadászpuskájuk volt, a többiek pedig lándzsával rendelkeztek. Már-

³¹ *Orbán Balázs*: Torda város és környéke. Budapest, 1986. I. (A továbbiakban: *Orbán* 1986.) 415. o. A havasok zárolásán az érchegységi román felkeléssel szemben felállított védelmi rendszert értjük. A rendelkezésre álló reguláris erő kevés volt a román felkelés leveréséhez, a helyi terepviszonyok pedig nagyban megnehezítették egy támadó különítmény utánpótlását. A havasok zárolásának az volt a célja, hogy a lázadást elszigeteljék. A feladat tökéletes végrehajtásához nem állt rendelkezésre elegendő erő, ráadásul a román felkelők rendszeresen kaptak utánpótlást a gyulafehérvári erődből. Emellett a zárolás nem volt teljes, mindig voltak olyan pontjai melyeket már nem tudtak alakulatokkal megszállni.

³² HL Csány-lt. 520/849. Egloffstein jelentése Csány Lászlónak. Torda, 1849. március 12. vő. MTA Kt. Csány-lt. 626. Egloffstein levele. Torda, 1849. március 12. Sajnos a nagyváradi gyárból küldött lőkupakokat (belga típusú) a vadászfegyverekhez méretük miatt nem lehetett használni; Uo. 4099. Egloffstein levele. Torda, 1849. június 5. Az alezredes a havasi hadjáratra való tekintettel fegyvert sürgetett.

³³ Erre április elején került sor. MTA Kt. Csány-lt. Egloffstein levele. 1464. Torda, 1849. április 11.; Uo. 1486.; Más forrás szerint május 10-én. Lásd: MOL R. 31. Napló. 1849. május 10.

³⁴ Erre vonatkozólag lásd: *Hermann Róbert* (s. a. r.): Csány László iratai. II. Zalaegerszeg, 1998. 268–270. o. (A továbbiakban: *Hermann* 1998.) Csány levele Kossuthoz. Kolozsvár, 1849. április 16.; A vadászok ugyanis a honvédekől eltérően 8 forint helyett 20 forint foglalt kaptak. Lásd: MTA Kt. Csány-lt. 4282. Ormai Norbert ezredes felszólítása a vadászcsapatok tagjaihoz. Ebben 4 hónap helyett 4 év szolgálatra biztatta őket. 1849. március.; A lovasszázad tisztjei közé tartozott Nemes Miklós főhadnagy, Finta Miklós és Szentkirályi Dániel hadnagyok. Lásd: *Orbán* 1986. II. 446. o.; Az alakulat tisztikarának felterjesztése: MTA Kt. Csány-lt. 377. Ugron István levele.; Pontosabban a gyulafehérvári ostromsereg Borbádon állomásozó 1. dandárához. Létszámuk 71 fő volt. P876. 1. cs. 2. tét. №. 13.; 7 lovas kiküldönve Csügeden. Lásd: Österreichische Nationalbibliothek. Handschriften-Sammlung. Wien. (A továbbiakban: ÖNB HSS) Series nova 358. Bd. II. 365–366. f.; 4 pedig Tövisen. Lásd: MOL H. 75. 1849:26421. Hermann Róbert szíves közlése.; *Orbán* 1986. II. 446. o.; MTA Kt. Csány-lt. 3615. Egloffstein levele. Torda, 1849. május 26.; *Orbán* 1986. I. 526. o.

cius végén Szabó jelezte Ugron kormánybiztosnak, hogy 500 fős csapata nemcsak 4 évig, hanem addig, amíg a haza védelme megkívánja, hajlandó szolgálni. A 4 hónap letelte után, 1849. április 6-án Szabó az alakulatával beállt a III. honvéd vadászrezedhez, melynek 6. osztályát képezték. A csapatot 1849. május végén Torockó és Jára közé vezényelték, ahol a topánfalvi román felkelő tábor ellenében tevékenykedett. Szabó feltehetőleg több túlkapást is elkövetett a polgári lakosság kárára, ezért Bem haditörvényszék elé állíttatta és a vizsgálatot csak Kossuth közbenjárására szüntették meg. A vádakat a csapatvezér mindvégig rágalmaknak tartotta, hangsúlyozva a maga és a tisztjei ártatlanságát. A vádak ellen Szabó többször is érélyes hangvételű levélben tiltakozott Kossuthnál. Elkeseredettségében még őrnagyi rangjáról is lemondott.³⁵

Alsó-Fehér megye

Nagyenyed elpusztítása után (1849. január 8–9.) Erdély magyarlakta városaiban több ezer Alsó-Fehér megyei menekült volt, akikből Sándor Elek ügyvéd egy szabads csapatot szervezett. Az alakulat létszáma február 8-án 152 fő volt, amelyhez február 12-én 33-an csatlakoztak. A csapat márciusban Désen állomásozott. Az alakulat Görgényi János désaknai polgár feljelentése alapján fegyverrejtegetésért elfogott két helyi román polgárt. Az akciót a polgári hatóság tudta nélkül hajtották végre, ráadásul a foglyok közül az egyiket szökési kísérlet ürügyén lelőtték. Weér Farkas főispán vizsgálatot sürgetett Csálynál, aki elrendelte azt. A csapathoz tartozó Bodola János hadnagy a vizsgálat során azt vallotta, hogy a román polgárok ellenálltak a letartóztatásnak és az egyikük lelövésére szökés közben került sor. A vizsgálat során kiderült, hogy a lövést Végh Mihály szabads csapatbeli közvitéz adta le, akinek ügyét Jenei Dániel őrnagy, dési térparancsnok a helyi polgári bíróságnak adta át. A tárgyalás megkezdését azonban nehezítette, hogy a csapat időközben Alsó-Fehér megyébe vonult (erre május elején került sor). A csapat tagjai segédkeztek Nagyenyed helyreállításában, de július 20. körül az orosz előnyomulás miatt Tordára, majd Bánffyhunyadra húzódtak vissza.

1849. június 27-én Beke József ezredes, gyulafehérvári térparancsnok megbízta Fogarasi Antal városi nemzetőr századost, hogy a volt nemzetőrökből szervezzen vadászcsapatot. Az alakulat később az elvonuló ostromsereggel távozott. A kis csapat létszáma a gyulafehérvári ostromsereg július 11-én kelt létszámkimutatása alapján mindössze 9 lovas volt.³⁶

³⁵ MOL H. 103. 22. k. Csány László pénztári naplója szerint 1849. február 3-án Szabó csapata már létezett.; Szabó Lajosra lásd: *Bona* 2001. 641. o.; MOL H. 103. 22. k. 1849. február 24-i bejegyzés.; HL Csány lt. 373/849. Szabó Lajos százados Ugron Istvánnak. Egerbegy, 1849. február 21. Szabó elsősorban lőfegyvereket igényelt, a kérést Ugron továbbította Csányhoz.; HL Csány-lt. 797/849. Ugron István levele Berde Mózeshez. Torda, 1849. március 23. Berde válaszában a kérelmet örömmel nyugtázta, kérdezve, hogy az alakulat melyik honvédszászlóaljhoz kíván csatlakozni. Kolozsvár, 1849. március 25.; A csapat április közepén Kolozsváron állomásozott felszerelés és kiképzés miatt. Lásd: MTA Kt. Csány-lt. 1895.; MTA Kt. Csány-lt. 3385. Ugron István levele. Kolozsvár, 1849. május 23.; *Orbán* 1986. II. 126. o.; *V. Waldapfel, Eszter*: A forradalom és szabadságharc levelestára. Budapest 1965. IV. k. 56–58. o. Szabó Lajos Levele Kossuth Lajoshoz. 1849. június 10.; Uo. 74–75. o. Ua. Marosvásárhely, 1849. június 14.; *Honvéd*, 100. sz. 1849. április 24. 395–396. o.

³⁶ MOL H. 103. 22. k. 49. és 88. bejegyzések.; Sándor Elekre lásd: *Szilágyi* 1898. 418. o.; MTA Kt. Csány-lt. 966. Weér Farkas levele. Dés, 1849. március 28.; MTA Kt. Csány-lt. 929. Jenei Dániel

Hunyad megye

A megyében Frics Lajos szervezett szabadcsapatot, azt ígérve a jelentkezőknek, hogy a béke helyreálltával 1000 forintot és 12 hold földet kapnak. Az alakulat a Bánságban harcolt, de Erdély és a Bánság felszabadítása után sokan becsapottnak érezték magukat.³⁷

Aranyosszék

Aranyosszékben 1849 februárjában a vállalkozó nemzetőrökből egy szabadcsapat alakult, melynek a szervezője Zudor Károly százados volt. Az alakulat parancsnoka Szarvady Pál nemzetőr százados lett. A gálfalvi ütközet (1849. január 17.) után Bem vezérőrnagy a 130 fős vadászcsapatot 25 székely huszárral Erzsébetváros védelmére rendelte. Január 20-án Szarvady tanácsulást tartott a városban, ahol elhatározták az 1848 októberében feloszlott városi nemzetőrség újjászervezését. Január 25-én a székely huszárok hazaindultak Háromszékre, és másnap az August Heydte császári őrnagy vezette soralakulatok és a román felkelők megjelentek a város határában (1500 fő). Medgyes és Holdvilág között Szarvady szembeszállt a túlerővel, majd Medgyesre vonult vissza. Heydte bevonult Erzsébetvárosba és kifosztotta a lakosságot. A medgyesi magyar csapatokkal egyesülve Szarvady visszafoglalta a várost.³⁸

Marossszék

Marossszékben január 20. és január 30. között hat század vadász alakult, melyet rövidesen a Mezőség falvaiba vezényeltek a román felkelők ellen. Problémát jelentett viszont, hogy a jelentkezőknek ígért 5 forint foglalt Forró Elek alezredes, marossszéki katonai parancsnok pénzhány miatt kifizetni nem tudta, így Beöthy országos biztos segítségét kérte. Az alakulat január 21-én tette le az esküjét Marosvásárhelyen, és megkezdte működését a

őrnagy levele. Dés, 1849. március 27.; Jenei Dánielre lásd: *Bona* 2000. 410., 411. o.; *Kádár* 1890. 174. o.; Gyalóky Jenő szerint az alakulatot – ifj. Kemény István főispán javaslatára – Tóth Ágoston alezredes, kolozsvári térparancsnok szervezte. Ő gondoskodott a kiképzésükről, majd testvére, Tóth Károly utász százados vezetésével Szamosújvárra küldte őket február közepén. Fegyverzetük kizárólag lándzsa volt. Lásd: *Gyalóky Jenő: A beszercei hadosztály harcai 1849 nyarán. Hadtörténelmi Közlemények*, 118. (1937) 6. o.; *Szilágyi* 1898. 296., 388., 399. o. A gyulafehérvári lovas vadászcsapatra lásd: *Szilágyi* 1898. 379., 384. o.; MOL P. 876. Gyalóky-lt. 2. tétel. №. 67. Rongált tiszttázt. Hermann Róbert szíves közlése.

³⁷ MTA Kt. Csány-lt. 3265. Hunyad megye levele. Déva, 1849. május 12.; Frics Lajos talán azonos lehet azzal a személlyel, aki ugyanilyen névvel a honvéd tüzérségnél szolgált hadnagyi rangban. Lásd: *Bona* 1998. I. 429. o. A gyulafehérvári ostromsereg állományában létezett egy száz vadászcsapat, amely 70 fős volt és Frits százados volt a parancsnoka. Elképzelhető, hogy a csapatot a törvényhatóságban és Szászvárosszékben alakult. Lásd: MOL P. 876. Gyalóky-lt. 2. tétel. №. 67. Rongált tiszttázt. Hermann Róbert szíves közlése.; Hunyad megyében Várad Dániel vezetésével egy másik szabadcsapat is tevékenykedett, erre nézve azonban adatokkal nem rendelkezem. Lásd: *Bona* 2009. II. 514. o. Bona Gábor szíves közlése.

³⁸ Az aranyosszéki szabadcsapat alakítást és a nemzetőrség újjászervezését ismerteti: *Közlöny*, 44. sz. 1849. március 4.; Zudor Károlyra lásd: *Bona* 2009. II. 585. o.; Az erzsébetvárosi eseményekre: TL 1894. 5. sz. *Benedek Ferenc: Erzsébetváros veszedelme 1848–49-ben. II. rész.*; TL 1894/19. sz. *Persián Gerő: Erzsébetváros veszedelme és az aranyosszéki szabadcsapat sorsa.*; TL 1897/7–8. sz.; *Avedik Lukács: Erzsébetváros az 1848/9. forradalom alatt.*; Az aranyosszéki vadászcsapat későbbi sorsáról és harcairól több adattal nem rendelkezem.

Mezőségben. A gyalog és lovas tisztek fizetése február közepén 8147 forint volt. Az alakulat a rablott javakat visszaszerezte, ezeket – amennyiben a tulajdonosa értük nem jelentkezett – elárvereztette, az ellenszegülő községekre sarcot vetett ki. Első tevékenységei közé tartozott a Küküllő megyei szász falvak lefegyverzése, amelyek közül Zágorra, Nádasra, Cíkmántorra és Fületkére sarcot vetettek ki, amely többnyire pénzösszeg és néhány hordó bor volt. Ezt követte február elején a Görgény vidéki román falvak lefegyverzetezése állítólag Bem vezérőrnagy megbízásából. Az utóbbiak ugyanis tevékenyen támogatták Karl Urban alezredes február eleji betörését Erdélybe. Az egyik elfogott román tribunt az alakulat egyik századosa 200 forint ellenében megszöktette.

Márciusban az alakulat létszáma – a beérkező udvarhelyszéki és gyergyói újonccal – 1200 főre duzzadt és felvette a székely vadászszázlólaj nevet. Ez a csapattest azonban nem vadászcsapatként, hanem honvéd vadászalakulatként működött, mivel Jenei csatlakozott az I. honvéd vadászezredhez, később azonban a III. vadászezred állományába került.

Az alakulathoz köthető az egyik legkirívóbb megtorlás, amelyre a Segesvárszékhez tartozó Dános községben került sor 1849 márciusában. Az esetről a Siebenbürgen Bote cikket közölt,³⁹ melynek alapján Berde Mózes Szeben-vidéki kormánybiztos májusban vizsgálatot rendelt el. A segesvári rendőri bizottmány elnöke személyesen kiszállt a faluba, ahol a helyi lakosokat meghallgatta. Ezek tanúvallomásai szerint a Bem táborából hazatérő székely személyeket Axente Sever román prefektus felkelői a falu határában lemészárolták. Benedek Ferenc rendőrbiztos szerint azonban a gyilkosságokban a helyi szász lakosok is részt vettek, ezért a medgyesi térparancsnokság állományába tartozó Jenei József őrnagy kiszállt vadászcsapatával a faluba. A bevonuló vadászoknak a falu lakosai a vétkeseket nem adták ki, sőt az egyik vadásznak a lábát parittyával meglőtték. Erre Jenei a falu lakosai közül 32 férfit agyonlővetett. Erre a szigorú, a falu lakosságának egyötödét kivégző megtorlásra hogy ki adott felhatalmazást Jeneinek, vagy Szilágyi Sámuel alezredesnek, a rendőrbiztos nem tudott választ adni. A vizsgálat hatására Berde átiratban kérte a kolozsvári térparancsnokságot, hogy hallgassák ki Jeneit az ügyről és erről küldjenek neki tájékoztatást. A kolozsvári térparancsnokság vizsgálatát azonban nagyban nehezítette, hogy Jenei vadászcsapata időközben feloszlott, így csak a parancsnokot tudták meghallgatni, aki ebben az időszakban a II. honvéd vadászezred osztályparancsnoka volt. Jenei elmondása szerint 1849 márciusában a Bem táborába a székely katonáknak fehérműt vívó udvarhelyszéki székelyeket a falusiak Dánoson és Holdvilágon félholtra verték és a Küküllőbe dobták. Néhányan túléltek az atrocitást és Szilágyi alezredesnél tettek panaszt, aki Horváth Ignác őrnagyot rendelte ki a faluba. Különítménye egy század vadászból, egy század csíki székely határőrből és fél század Mátyás-huszárból állt. A vadászok parancsnoka maga Jenei volt. Horváth összehívta a falusiakat, akik bűnösségüket természetesen tagadták. Ennek ellenére Horváth hét személyt agyonlővetett Holdvilágon, valamint 32 szász és román személyt letartóztatott, akiket Jenei gondjaira bízott. A foglyokkal a vadászok Eperjesi főhadnagy vezetésével indultak el Holdvilág felé, útközben azonban a foglyok közül többen is a Küküllőbe ugorva szökni próbáltak. Eperjesi sortűzet vezényelt, melynek mind a 32 fogoly áldozatul esett. Eljárását mind Jenei, mind Szilágyi

³⁹ Göllner, Carl: Die siebenbürger Sachen in den Revolutionsjahren 1848–1849. Bukarest, 1967. (A továbbiakban: Göllner 1967.) 221. o.

alezredes helyeselte.⁴⁰ Meg kell azonban jegyeznünk, hogy Jenei magyarázata meglehetősen hihetetlennek tűnhetett a borzalmas megtorlás indoklására. Ha néhányan szökni is próbáltak, ez még nem volt elegendő ok arra, hogy mind a 32 letartóztatott személyt kivégezzék, mindenféle bírói ítélet nélkül. Ez még háborús körülmények között is inkább egy törvénytelen megtorlásnak nevezhető, nem pedig egy katonailag helyeselhető eljárásnak.

Az alakulat a későbbiek folyamán integrálódott a II. honvéd vadászezredbe, amely számára Jenei március elején toborzást folytatott, de feltehetőleg sokan egyszerűen átléptek a korábbi vadászcsapatból. Az alakulat rövidesen Nagyszebenbe került, ahol a helyi térparancsnok, báró Bánffy János ezredes Bem parancsára lefegyvereztette. A legsúlyosabb vád az volt ellenük, hogy a Naszód környéki falvakban lefoglalt pénzt és javakat saját célra fordították. A vádak Jenei – Szabó Lajoshoz hasonlóan – természetesen tagadta, álláspontja szerint ezen értékeket kizárólag csapata felszerelésére fordította.⁴¹

Szintén a megyében állomásozott márciusban Sebesi István vadászcsapata, mely az állományát Udvarhelyszékről nyerte. Az alakulat akkori pontos létszámát nem ismerjük, de az feltehetőleg több száz fő lehetett. A csapat szintén integrálódott a 3. honvéd vadász-ezredbe.⁴²

Udvarhelyszék

Udvarhelyszék kormánybiztosa, K. Horváth János február 15-én kelt levelében jelentette Csálynak, hogy a vadászcsapatok alakítása eredménnyel kecsegtet, mivel a székben a polgári lakosság birtokában 500–600 vadászfegyver van, viszont gondot jelent a pénz és a lőpor hiánya, így kér a főkormánybiztostól 10 ezer forintot. Az utóbbi biztosítása érdekében Forró alezredeshez fordult, aki Debrecenhez utasította őt, így ebben is segítséget kér.

A székben az önkéntes vadászcsapatot – Forró Elek alezredes megbízásából – Sebesi István alkirálybíró szervezte, aki február végén már egy század négyhónapos szolgálatot vállalt vadászalakulatot állított ki és szerelt fel. Sebesi reményét fejezte ki, hogy rövidesen egy zászlóalj lesz kiállítva.

A szék a vadászokat nemcsak önkéntes jelentkezés, hanem sorozás útján állította ki a 20–30. év közötti korosztályból, mintegy 300 újoncot, akiket február közepén Marosvásárhelyre indítottak. A törvényhatóságban – a *Honvéd* cikkírója szerint – a 24–30 évek közötti korosztályból május elejéig Sebesi István vadászcsapatába 700, Szentpály Sándoréba 500 főt soroztak be. Az utóbbiak azonban végül nem szabadcsapatként, hanem a székely

⁴⁰ MOL F. 247. Szn. A kolozsvári térparancsnokság levele. Kolozsvár, 1849. május 30.

⁴¹ MTA Kt. Csány-lt. 17. Forró Elek alezredes jelentése. Marosvásárhely, 1849. január 30.; Jeneire lásd: *Bona* 2000. 410–411. o.; HL Csány-lt. 112/849. ifj Jenei József parancsnok jelentése. Marosvásárhely, 1849. február 15.; Az alakulat működésére lásd: *Honvéd*, 67. sz. 1849. március 16. 269–270. o. és *Honvéd*, 68. sz. 1848. március 17. 277. o.; *Márki Sándor*: Az 1848–49-ik évi szabadságharcz története. In.: *A Magyar Nemzet Története. Szilágyi Sándor* (szerk.): *A modern Magyarország* (1848–1896). Budapest, 1898. 10. k. 3–394. o. 228. o.; *Egyed* 2010. 363–364. o.; A dánosi eseményekre lásd: *Göllner* 1967. 221. o.; MOL F. 247. Szn. Benedek Ferenc rendőrbiztos levele. Segesvár, 1849. május 19. Berde átirata: Nagyszeben, 1849. május 23.; Szilágyi Sámuelre lásd: *Bona* 2000. 662–663. o.; K. Horváth Ignácra lásd: *Bona* 2000. 386. o.; Eperjesi főhadnagy feltehetőleg Eperjesi László főhadnagy. Lásd: *Bona* 1988. I. 362. o.; Jenei József őrnagy felhívása a „Székely önkéntes vadász zászlóalj alakítására”. Marosvásárhely, 1849. március 7. Lásd: Sárospataki Rákóczi Múzeum Füzetek. 34. Sárospatak, 1998. 46. o.; *Honvéd*, 119. sz. 1849. május 21. *Jenei József*: Egy pár szó a maroszéki vadászcsapatról.

⁴² MTA Kt. 362. Csány levele Sebesi István őrnagyhoz. Kolozsvár, 1849. március 6.

vadászszázlójai alakulatként Ormai Norbert vadászrezredébe integrálódtak be. Emellett a száéknek volt saját lovas és gyalogos vadászcsapata is, melynek létszámát a mellékletben jelzem.⁴³

Az Udvarhelyszékhez tartozó Bardóc fiúszékben, illetve a Háromszékhez tartozó Miklósvár fiúszékben (Erdővidék) a háromszéki parancsnokság által a vidékre rendelt Szabó Károly százados a 25 év feletti korosztályból egy 280 főből álló szabad gyalog és 108 főből álló szabad lovas századot szervezett, amelyeket részben szuronyos, részben vadászfegyverekkel szerelt fel. A két század, amelynek létszáma folyamatosan nőtt, ekkor még kiképzés alatt állt. Az alakulat március 3-án harcba keveredett a Maroshévízen és Kőhalomszékben állomásozó román felkelőkkel. A harcokban egy gyalog század és 110 lándzsával felszerelt lovas vett részt. Az ellenség vesztesége 120 halott, illetve 2 főtiszt és közrendű fogoly volt. A harcokban kitüntette magát Szabó Károly százados, Vass István és Borbáth László hadnagy, illetve 3 őrmester. A zsákmányhoz tartozott még 31 ló, 32 köböl gabona és öt szekér, amelyeket Sepsiszentgyörgyre szállítottak be.

Az erdővidéki lovascsapat a későbbiek folyamán a brassói hadosztály alárendeltségébe került. Az alakulat – egy május 9-én kelt jelentés szerint – rossz minőségű szablyákkal volt felfegyverezve, pisztollyal egyáltalán nem rendelkeztek. A szabadcsapat létszáma június 11-én 128 fő volt, és 130 hátsólóval rendelkeztek. Az alakulatot parancsnoka, Borbáth László révén „Borbáth-huszároknak” nevezték. Az orosz támadás idején a Tömösi-szorosban állomásoztak.⁴⁴

Csikszék

Csikszék kormánybiztosa Mikó Mihály február 8-án jelentette Beöthy Ödön kormánybiztosnak – nem tudván, hogy Beöthyt időközben Csány váltotta Erdély élén – hogy a vadászcsapatok szervezését megkezdte, öt-hat század kiállításra biztos, mivel 500-an már jelentkeztek, de ezek szervezését pénz és fegyver hiányában képtelen megkezdni.

⁴³ HL Csány-lt. 273. K. Horváth János levele. Marosvásárhely, 1849. február. 15.; HL Csány-lt. Szn. Szentpály százados levele. Gyergyószentmiklós, 1849. február 21.; MTA Kt. Csány-lt. 228. Forró Elek alezredes levele. Marosvásárhely, 1849. február 10.; MTA Kt. Csány-lt. 518. Sebesi István levele. Székelyudvarhely, 1849. február 28.; *Honvéd*, 1849. május 5–7. Közli: *Zepeczaner Jenő*: Udvarhelyszék az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc idején. Székelyudvarhely, 1999. 220–226. o.

⁴⁴ *Pál-Antal Sándor – Zepeczaner Jenő*: Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc Udvarhelyszékén. Székelyudvarhely, 2005. 192–194. o.; Levélváltás K. Horváth János udvarhelyszéki kormánybiztos és br. Rauber Ferdinánd kormánybiztos között. 1849. február 19–20.; HL Csány-lt. 748/849. Szentpály százados levele. Gyergyószentmiklós, 1849. március 17.; MTA Kt. Csány-lt. 3470. Csány levele Szentpályhoz. Kolozsvár, 1849. április közepe.; MTA Kt. 362. Csány levele Sebesi István őrnagyhoz. Kolozsvár, 1849. március 6.; *Márki* 1897. 435. o.; HL Csány-lt. 521/849. Rauber Ferdinánd királybíró levele. Barót, 1849. március 2.; HL Csány-lt. 635. Gál Sándor ezredes hirdetménye. Csikszzereda, 2008. 153. o. Közli: *Németh György*: Gál Sándor honvédezredes 1848–1849-es tevékenysége. Csikszzereda, 2008. 153. o.; Gál Sándorra lásd: *Bona* 2000. 158–159. o.; Sebesi Istvánra lásd: *Bona* 2000. 619. o.; Szabó Károlyra lásd: *Bona* 2000. 640–641. o.; Borbáth Lászlóra lásd: *Bona* 2008. I. 199. o.; Vass Istvánra lásd: *Bona* 2009. II. 506. o.; *Honvéd*, 81. sz. 1849. április 2.; Határvidék, 2. 1762–1918. Sepsiszentgyörgy, 2006. 101. o.; MOL F. 247. Sz.K.B. Szabó Nándor alezredes, brassói térparancsnok Dósa Elekhez. Brassó, 1849. május 9.; Szabó Nándorra lásd: *Bona* 2000. 642–643. o.; ÖNB HSS Series nova 358. Bd. II. 365–366. f. Eredeti tiszttáza. Hermann Róbert szíves közlése.; Más forrás szerint az alakulat 122 fős volt és 128 lóval rendelkeztek. Lásd: MOL P. 876. A Gyalókey-lt. 1. cs. 2. tét. 1848–49. №. 93. Hermann Róbert szíves közlése.; *Orbán Balázs*: A Székelyföld leírása. VI. k. Barcaság. Pest, 1873. 194. o.

A szék helyzete azért is veszélyes, mert Urban betörése hatására a békási románság 1200 fővel fellazadt, emellett Oláhtopiclától Szászrégenig is mozgolódott a román lakosság. A székben tehát megkezdtek a vadászok toborzását, Mikó Mihály úgy vélte, hogy az Udvarhelyszékben besorozott újonccokkal együtt már kiállítható lesz egy székely vadász zászlóalj. Mikó a vadász újoncokat március elején Marosvásárhelyre indította. A kormánybiztos azonban nem tartotta jónak, hogy a vadászok csak négyhavi szolgálatot vállaljanak, mivel ezalatt még rendesen kiképezni sem lehet őket. Ehelyett 4 év időtartamot javasolt. Februárban a szervezés elősegítésére a szék területére érkezett Szentpály Sándor százados, aki Mikónak 6000 forintot adott a további szervezésre. Szentpály bejárta Mikóval a felcsíki falvakat, megpróbálták a székelyeket a vadászzászlóaljba való belépésre ösztönözni, azonban nem sok sikerrel. A fiatalok ugyanis vagy a határőr zászlóaljokban, vagy honvédként szolgáltak, míg az idősebb korosztály inkább az otthoni, kevésbé terhes nemzetőri szolgálatot választotta. Szentpály kérte Csánytól, hogy a kiképzett, alkalmas egyéneket tettesse át a kormánybiztos nevét viselő „Csány vadász zászlóaljhoz”. Mivel egy század már megalakult, ennek élére Németh György kinevezését kérte. Egyben közölte Csányval, hogy holnap a gyimesi csángók közé indul a vadászcsapat eszméjét népszerűsíteni. Februárban Mikó elrendelte a vadászfegyverek beszedését a lakosságtól, így március elején már két vadászszázadot fel tudott fegyverezni. Emellett rendelkezésére álló pénzüsszezből felállított még egy lovas vadászszázadot is. Az utóbbiak többnyire saját lovaikkal jelentkeztek szolgálatra, többségük a gyergyói örmény kereskedők fiai közül került ki. Kissé furcsának tűnhet, hogy Szentpály a csapatát Csányról kívánta elnevezni, de a teljhatalmú biztos a „keresztapaságot” végül elfogadta, később azonban mégis úgy döntött, hogy az alakulat a „székely vadászzászlóalj” nevet viselje. Bár Csány látszólag támogatta a kezdeményezést és pénzt is küldött, a Kossuthoz február 10-én írt levelében kifejtette, hogy nem sok reményt fűz a vállalkozás sikeréhez. Ez beigazolódt, mert a teljes zászlóalj nem jött létre, mivel a szervező csak olyan egyéneket vehetett fel, akik vadászpuskával rendelkeztek, ilyen azonban már kevés volt a törvényhatóságban. Szentpály a március 17-én, Csányhoz írt levelében kifejtette, hogy a 4 hónap nagyon kevés idő a rendes kiképzéshez és a harci tapasztalatok megszerzéséhez, így ő – K. Horváth János kormánybiztossal egyetértésben – megkezdte az alakulata átszervezését négy éves, rendes honvéd vadász alakulattá. Az utóbbit egyébként Csány teljes mértékben támogatta, Szentpálynak pénzt és felszerelést ígérve.⁴⁵

Mikó Mihály kormánybiztos március 22-én javasolta Csánynak, mivel Székelyföldön mindenki katona, a vadászcsapatok tagjai se kapjanak foglalt. Beöthy 5 forint foglaltot adott a 4 hónapos csapatok tagjainak, így ebből a csapatnemből két gyalogos és egy lovas század alakult, melyek a Tölgyesi szorost őrizték. Csány válaszában kifejtette, hogy a továbbiakban csak a 4 évre szerveződő honvéd vadászrezredek felállítását támogatja.

⁴⁵ HL Csány-lt. 167/849. Mikó Mihály Beöthy Ödönhöz. Gyergyóalfalu, 1849. február 8.; Uo. Mikó Mihály Forró Elek alezredeshez. Gyergyóalfalu, 1849. február 9.; HL Csány-lt. 373/849. Mikó Mihály levele Csány Lászlóhoz. Gyergyóalfalu, 1849. február 19. Lásd: *Egyed* 2010. 341. o.; HL Csány-lt. Szn. Szentpály százados levele. Gyergyószentmiklós, 1849. február 21.; HL Csány-lt. Szn. Szentpály Sándor levele. Csíkszereda, 1849. február 28.; HL Csány-lt. 68/849. Mikó Mihály jelentése. Gyergyóalfalu, 1849. március 6.; MTA Kt. Csány-lt. 361. Csány levele Szentpályhoz. Kolozsvár, 1849. március 6. Lásd: *Hermann* 1998. II. 218. o.; *Hermann* 1998. II. 169–172. o. Csány levele Kossuthoz. Kolozsvár, 1849. február 10.; HL Csány-lt. Csány-lt. Mikó Mihály levele. Gyergyószentmiklós, 1849. március 17.; MTA Kt. Csány-lt. 590. Csány levele Szentpályhoz Gyergyószentmiklósról. Kolozsvár, 1849. március 20.

A székbén alakult, Baritz István százados vezette vadászszázad május elején Gyergyószentmiklóson állomásozott, létszáma 150 fő volt és ugyanennyi vadászfegyverrel rendelkeztek. Egy júniusban kelt létszámkimutatás szerint az alakulat 309 fős volt.⁴⁶

Háromszék

1849 áprilisában Jancsó Miklós a székbén egy vadászcsapat szervezésébe kezdett Kézdivásárhely központtal, erről azonban források hiányában szinte semmit sem tudunk.

Emellett külön vadászcsapat jött létre Miklósvár fiúszékben, amelyet az udvarhelyszéki alakulatokat bemutató fejezetben ismertettem.⁴⁷

Összegzés

A szabad- és vadászcsapatok erdélyi történetének feldolgozását számos, általam számitásba nem vett tényező nehezítette. A legnagyobb problémát az jelentette, hogy a források több esetben nem adtak pontos támpontot az alakulatok jellegének meghatározásához. Azt, hogy a szabad- és vadászcsapatok milyen szempontok alapján jöttek létre és működtek, arra nézve Kossuth és Beöthy hivatkozott rendeletei pontos ismereteket nyújtottak számomra. Erdélyben nem minden alakulat jött létre egyéni megbízatás alapján. Januárban a megyékben alakuló vadászcsapatok a nemzetőrség bázisán szerveződtek, azaz a nemzetőrség egyes szervezeti egységei, többnyire századai vállalták a négyhavi mozgó csapatbeli szolgálatot. Erre Kolozs, Belső-Szolnok, Doboka és Torda megyékben számos példát találtam. Ezeket a csapattesteket számos esetben mozgó nemzetőr alakulatként szerepeltetik a források, holott a vadászcsapatok közé tartoztak. Ezzel szemben a Székelyföldön, Alsó-Fehér megyében és Torda megye felső kerületében személyhez kötött megbízatás alapján jöttek létre a szabadcsapatok. Sőt, Székelyföldön – önkéntesség ide vagy oda – még soroztak is a vadászcsapatokba, a 20–30 év közti korosztályból. Az alsó érték később 26 évre módosult.

A másik nehezítő tényező, hogy januárban Ormai alezredes Kossuth felhatalmazása alapján megkezdte az I. honvéd vadászrezred szervezését. Ez az alakulat már reguláris csapattest volt, a belépők négyéves szolgálatot vállaltak. Februártól Észak-Erdélyben Farkas István százados toborzott Ormai részére, de a Székelyföldön besorozott újoncok egy részét is a szerveződő székely vadász zászlóaljhoz osztották be. Az utóbbi szervezet már reguláris honvéd alakulat lett volna. A székelyföldi vadászcsapatok vezetői (Jenei, Sebesi, Szentpály) párhuzamosan szervezték a négyéves honvéd vadászalakulatukat februártól. Sőt, áprilistól a vadászcsapatok többsége teljes mértékben átsorolt Ormai vadászrezredeihez. Szentpály Sándor, Sebesi István és Szabó Lajos vadászcsapatái április 5-től hivatalosan is az I. honvéd vadászrezredhez tartoztak.

⁴⁶ MTA Kt. Csány-I. 1026. Mikó Mihály levele. Gyergyóalfalu, 1849. március 22.; MTA Kt. Csány-I. 2840. A székely főparancsnokság létszámkimutatása. Csíkszereda, 1849. május 6.; MOL P 876. A Gyalokay-család levéltára. 1. cs. 2. tét. 1848–49. №. 93. Hermann Róbert szíves közlése.; Baritzra lásd: Bona 2008. I. 151–152. o.; *Jakab Elek*: Szabadságharcunk történetéhez. Visszaemlékezések. Budapest, 1880. 456. o.

⁴⁷ Nagy Sándor: Háromszék önvédelmi harcához. Hídvég, 1895. 163. o.

A másik vizsgált kérdés arra irányult, hogy a történetírásban megjelent negatív értékelések mennyire állják meg a helyüket. A szabadcsapatok visszaélései már januárban ismertek voltak Beöthy előtt. Az őt váltó Csány László február 3-án Kossuth Lajoshoz intézett levelében az első tapasztalatai alapján így értékelte a szabad- és vadászcsapatok eddigi tevékenységét: „haszontalan, nagyobb részben fegyvertelen erő lenne elég, és naponként alakulnak a mozgó 4 hónapos őrseregek. Feladatuk az oláh falvak lefegyverzése, a gyilkosok, rablók, gyűjtogatók elfogdozása; de fájdalom, a könnyű alakulásra rablási vágy szolgál ingerül, mi minden intézkedések dacára már többször általok gyakorlatba is vetetett, és még távolban mutatkozik a kilátás az ilyes botrányos kiszökések megszüntetésére. Ürügyül a falvakban felhasználtotik az oláhok ellenállása, s ekkor bekövetkezik a gyűjtás, rablás, gyilkolás – igaz, irtóztató okok léteznek a visszatorlásra, de mégis, ez így nem mehet. Állati vadságra aljasult itt az Isten úgynevezett teremtménye – az osztrák lovagias tisztek vezérlete alatt. Ha van bíró a felhők felett, az ördögök vetendnek egykor velök számot. Csak nekünk itt a földön sikerülhessen ezen iszonyatos viszonyokat kedvezőbbé alakíthatni.”⁴⁸ A Kolozs, Torda, Alsó-Fehér megyei és marosszéki vadászcsapatokkal kapcsolatos problémákat már ismertettem. Több esetben a törvényhatóságok bizottmányai a szabadcsapataik mellé polgári biztost delegáltak a visszaélések megakadályozása céljából. Tóth Ágoston ezredes, beszercei hadosztályparancsnok április 4-én arról panaszkodott Csánynak, hogy a Teke környékén állomásozó mozgó vadász csapatok sarcolják a lakosságot. Ugyanígy nyilatkozott Kemény Farkas ezredes és más polgári és katonai vezetők. A visszaélések még Bemet is határozott fellépésre készítették Jeneivel és Szabó Lajossal szemben. A fentiek alapján megállapítható, hogy a szabadcsapatok méltóképpen rászolgáltak arra, hogy az utókor negatív képet formáljon róluk.

Dósa Elek, a marosvásárhelyi református kollégium nagyhírű jogász professzora, Marosszék és Brassó-vidék kormánybiztosa a legnagyobb bűnnek rója fel a vadászcsapatok létrehozását. Szilágyi Farkas az Alsó-Fehér megye 1848–49-es történetét feldolgozó monográfiájában a vadászcsapatokról értekezve megjegyzi, hogy a román lakosság sokszor jogosan retteget tőlük, mivel tagjaik számos esetben – tisztjeik és a megyei tisztviselők határozott tiltásai ellenére – bosszút forraltak az 1848-ben elszenvedett sérelmeik miatt. A magyar, román és szász marxista történetírás álláspontját a bevezetőben már ismertettem.

Gyalóky Jenő, a két világháború közti magyar hadtörténetírás jeles művelője a vadászcsapatok kapcsán azt jegyezte meg, hogy az államnak sok pénzbe kerültek és elvonták az erőforrásokat a reguláris alakulatoktól.

Az 1988-ban megjelent „Erdély története” című háromkötetes monumentális vállalkozásban az országrész 1848–49-es történetét megíró Miskolczi Ambrus így értékelte a szabadcsapatok tevékenységét: „...de a forradalmi konszolidációt átszövő negatív vonásnak bizonyult a sok rögtönítélő bíróság felállítása, és még inkább az, hogy a reguláris haderő csekély száma miatt hozzájárultak olyan szabadcsapatok felállításához, melyek a rend fenntartásán kívül a felkelők összefogdosása és az elrablott javak visszaszerzésének céljával jöttek létre, és gyakran már csak a bosszú vezette őket faluról falura.”

Felmerülhet a jogos kérdés, hogy ennyi negatívum mellett a szabad- és vadászcsapatok hogyan jöhettek létre és miképpen folytathatták a működésüket. A válasz egyszerű:

⁴⁸ Hermann 1998. II. 153–156. o. Csány levele Kossuthoz. Kolozsvár, 1849. február 3.

ez egy kényszermegoldás volt, jobb híján. Emellett költségkímélő is, mert a belépőknek a felszerelésükről maguknak kellett gondoskodni. A rendes alakulatok többsége a hadszíntereken harcolt, a magyar kormányzat elsődleges fegyveres támaszai a törvényhatóságokban pedig a vadászalakulatok voltak. Tisztjeik, vezetőik többségében törvényhatósági tisztviselőkből kerültek ki, akik így külön fizetést nem kaptak a csapatbeli beosztásaikért. Az tény, hogy a román lakosság iránt nagy rokonszenvet nem tápláltak, mivel az 1848 őszi felkelésnek az egyik fő szenvedő alanyai éppen ők és családjaik voltak. A feldúlt gazdaságok, a megölt és megkínzott családtagok árnyékában nagyon nehéz volt pártatlannak maradni. A másik szempont, amit érdemes figyelembe vennünk, hogy a vadászcsapatok gerilla hadviselést folytattak, amely számos esetben a harcoló felek részéről kegyetlen bánásmódot vont maga után. Az ellenálló települések felgyújtása, vagy megsarcolása a fenti hadviselési forma eszköztárába tartozott, még ha törvénytelen is volt. Emellett a csapatok ellátása, a zsoldfizetés mindig akadozott a magyar kormány részéről, így az alakulatok számos esetben maguk oldották meg ellátási problémáikat. A fenti szempontok természetesen a legkisebb mértékben sem legitimálják a jogsértéseket.

Szintén tisztázásra szorul az kérdés, hogy a szabad- és vadászcsapatok milyen erőt képviseltek? Erre a felelet azért nehéz, mert összesített létszám és fegyverzet kimutatás az ismereteink szerint nem maradt fenn. Az általunk ismert létszámjelentések összesítése alapján az összlétszám 3770 gyalogos és 516 lovas volt. Emellett az országrészben tevékenykedtek a szomszédos megyék – elsősorban Bihar – szabadcsapatai is. A fegyverzetükről nem maradt fenn minden alakulatról kimutatás, csak a Torda megyeiekről. Ez alapján megállapítható, hogy a lőfegyverek többsége lőkupakos rendszerű polgári vadászpuska volt. Az ezekhez használt kapszlik azonban kisebbek voltak a sorkatonaságnál lévő belga lőkupakos fegyverekétől, márpedig Nagyváradon a fegyvergyárban csak ezt gyártották. Így az utánpótlás megszervezése szinte lehetetlen feladat volt. Emellett a közsítések jó része csak lándzsával volt felfegyverezve.

A törvényteleniségek és túlkapások ellenére a vadászcsapatok jelentős eredményeket értek el a román lakosság lefegyverzésében a szörvényben lévő magyar települések és lakosság védelmében. Számos törvényhatóságban ők jelentették a magyar kormányzat hatalmát biztosító hátteret. Áprilistól a többségük beállt a honvéd vadászrezerekbe, ettől függetlenül ez a hadszervezeti mégsem tűnt el teljesen. Sőt Kolozs és Doboka megyében júliusban is adtak ki szervezési felhatalmazást. A szabad- és vadászcsapatok életre keltése egy kényszer megoldás volt. Beöthynek még a kezdetben lehettek illúziói, de Csány már tisztában volt azzal, hogy ez nem ideális állapot. Azonban azt is figyelembe kell vennünk, hogy január elején a román felkelők pusztításai miatt a magyar kormányzatnak gyorsan felálló és azonnal bevethető csapatokra volt szüksége. A rendes katonaság szervezéséhez időre, pénzre, felszerelésre és fegyverzetre lett volna szükség, ez pedig nem állt rendelkezésre.⁴⁹

⁴⁹ Hermann 1998. II. 153–156. o. Csány levele Kossuthoz. Kolozsvár, 1849. február 3.; Márki 1897. 429., 439. o.; Somogyi Gréta: Dósa Elek: Marosszék. *Hadtörténelmi Közlemények*, 125. (2012) 1. sz. 238–268. o.; Szilágyi 1898. 292. o.; MTA Kt. Csány-lt. 1410. Tóth ezredes levele. Beszterce, 1849 április 9.; MTA Kt. Csány-lt. 1382. Kolozs megye képviselő bizottmányának levele. Kolozsvár, 1849. április 4.; MTA Kt. Csány-lt. 1258. Ormai Norbert alezredes levele. Kolozsvár, 1849. április 5.; Miskolczi Ambrus: Erdély a forradalomban és szabadságharcban (1848–1849). In.: Erdély története. Budapest, 1988. III. k. 1346–1425., 1415. o.; *Gyalókey Jenő*: Az erdélyi hadjárat 1849 nyarán. Budapest, é. n. 8., 37. o.

MELLÉKLET

Az erdélyi szabad- és vadászcsapatok létszámkimutatásai⁵⁰

*Az 1849. január és április között alakult szabad- és vadászcsapatok
Csány László pénztári naplója alapján*

<i>Fsz</i>	<i>Alakulat</i>	<i>Parancsnok</i>	<i>Bejegyzés dátuma</i>
1	szamosújvári vadászcsapat	Gajzágó Kristóf százados	1849. február 2.
2	belső-szolnoki vadászcsapat	Kádár Ferenc százados	1849. február 3.
3	Torda megye felső kerületi szabadcsapat	Szabó Lajos százados	1849. február 3.
4	kolozsvári mozgó nemzetőr csapat	Bán István százados	1849. február 5.
5	Kolozs megyei lovas mozgó csapat	br. Inczédy Zsigmond százados	1849. február 6.
6	Alsó-Fehér megyei mozgó csapat (152 fő)	Sándor Elek	1849. február 8.
7	Torda megyei mozgó csapat 1. század	Tarsoly Gergely százados	1849. február 9.
8	Torda megyei mozgó csapat 2. század	Vízi hadnagy ⁵¹	1849. február 9.
9	Torda megyei mozgó csapat 3. század	Csipkés Albert százados	1849. február 9.
10	Torda megyei mozgó csapat 4. század	Velits Károly százados	1849. február 16.
11	Torda megyei lovascsapat század	Pápai Lajos százados	1849. február 22.
12	kolozsvári vadászcsapat	Királyi János százados	1849. március 3.
13	Kolozs megye felső kerületi vadászcsapat	Lészai Ferenc százados	1849. március 4.
14	Doboka megyei szabadcsapat	Brentán Albert százados	1849. március 5.
15	Udvarhelyszéki vadászcsapat	Sebesi István őrnagy	1849. április 19.
16	Kolozs megye alsó kerületi vadászcsapat	Kádár Pál hadnagy ⁵²	1849. április 20.
17	Doboka megyei vadászcsapat 1. század	Simon Elek százados	1849. május 10.
18	Belső-Szolnok megyei vadászcsapat 1. század	Eperjesi József százados	1849. május 10.

*Tóth Ágoston alezredes, kolozsvári térparancsnok jelentése
az alárendeltségébe tartozó vadászcsapatokról. Dés, 1849. február 20.*⁵³

<i>Alakulat</i>	<i>Állomáshely</i>	<i>Létszám</i>
Kolozs megyei mozgó csapat	Szamosújvár	200
Doboka megyei mozgó csapat	Szamosújvár	200
Alsó-Fehér megyei mozgó csapat	Dés	100

⁵⁰ MOL H. 103. 22. k.

⁵¹ Vizi Endre hadnagy. Lásd: *Bona* 1999. III. 480. o.

⁵² Lásd: *Bona* 1998. II. 153. o.

⁵³ MTA Kt. Csány-lt. 329.

Kolozs megye

*Fazekas István főhadnagy jelentése a Kolozs megyei felső kerületi szabadcsapat létszámáról.
Kolozsvár, 1849. február 8.⁵⁴*

<i>Rendfokozat</i>	<i>Létszám</i>
Százados	1
Főhadnagy	2
Hadnagy	2
Őrmester	2
Tizedes	12
Dobos	2
Közüvitéz	146
Összesen	162

*Lészai Ferenc százados jelentése a Kolozs megyei felső kerületi szabadcsapat létszámáról.
Kolozsvár, 1849. február 28.⁵⁵*

<i>Rendfokozat</i>	<i>Létszám</i>
Százados	1
Főhadnagy	1
Hadnagy	2
Őrmester	2
Tizedes	12
Dobos	2
Közüvitéz	188
Összesen	208

Belső-Szolnok és Doboka megye

*Bogdánffi Antal őrnagy szamosújvári térparancsnok kimutatása a parancsnoksága alatt álló
szabad- és vadászcsapatokról. Szamosújvár, 1849. március 18.*

Doboka megyei vadászcsapat első százada

<i>Rendfokozat</i>	<i>Létszám</i>
Százados	1
Főhadnagy	1
Hadnagy	2
Őrmester	2

⁵⁴ HL Csány-lt. 181:849.

⁵⁵ HL Csány-lt. 140:849.

<i>Rendfokozat</i>	<i>Létszám</i>
Tizedes	12
Őrvezető	4
Dobos	1
Ács	2
Közvitéz	156
Összesen	181

Doboka megyei vadászcsapat második százada

<i>Rendfokozat</i>	<i>Létszám</i>
Százados	1
Főhadnagy	1
Hadnagy	2
Őrmester	2
Tizedes	12
Dobos	1
Közvitéz	144
Összesen	163

Belső-Szolnok megyei vadászcsapat első százada

<i>Rendfokozat</i>	<i>Létszám</i>
Százados	1
Főhadnagy	1
Hadnagy	2
Őrmester	3
Tizedes	8
Őrvezető	20
Dobos	2
Közvitéz	194
Összesen	231

Belső-Szolnok megyei vadászcsapat második százada

<i>Rendfokozat</i>	<i>Létszám</i>
Százados	1
Főhadnagy	1
Hadnagy	1
Élelmező tiszt	1
Őrmester	2

<i>Rendfokozat</i>	<i>Létszám</i>
Tizedes	12
Dobos	2
Közvitéz	191
Összesen	212

A szamosújvári vadászcsapat első százada

<i>Rendfokozat</i>	<i>Létszám</i>
Százados	1
Főhadnagy	1
Hadnagy	1
Őrmester	2
Tizedes	8
Dobos	1
Közvitéz	80
Összesen	94

*A Belső-Szolnok megyei vadászcsapat első századának tisztikara*⁵⁶

<i>Név</i>	<i>Rendfokozat</i>
Eperjesi József	Százados, parancsnok
Osváth János	Főhadnagy
Diószegi Lajos ⁵⁷	Főhadnagy
Bányai József ⁵⁸	Hadnagy
Torma Károly ⁵⁹	Hadnagy
Miklós József ⁶⁰	Hadnagy
Kászoni Sándor	Hadnagy

⁵⁶ Kádár 1890. 168. o.

⁵⁷ Bona 1998. I. 316. o.

⁵⁸ Bona 1998. I. 86. o.

⁵⁹ Bona 1999. III. 354. o.

⁶⁰ Bona 1998. II. 493. o.

Torda megye

*Egloffstein Béla őrnagy jelentése Tordai városi nemzetőrség és vadászcsoportok létszámáról.
Torda, 1849. február 5.⁶¹*

<i>Alakulat</i>	<i>Létszám</i>	<i>Lőfegyver</i>	<i>Szűrő és vágófegyver</i>
I. szabad vadász század	199	11 gyutacsos, 43 kovás, 81 vadász	69 lándzsa
II. szabad vadász század	141	3 gyutacsos, 49 kovás, 39 vadász	44 lándzsa
szabad lovas század	137 fő, 137 ló	50 pisztoly, 13 karabély	74 kard
I. nemzetőr század	302	1 gyutacsos, 4 kovás, 68 vadász	121 lándzsa
II. nemzetőr század	224	1 kovás, 26 vadász	190 lándzsa
III. nemzetőr század	221	2 gyutacsos, 3 kovás, 64 vadász	100 lándzsa
<i>Összesen</i>			
6 század	1224	17 gyutacsos, 100 kovás, 248 vadász, 50 pisztoly, 13 karabély	523 lándzsa, 74 kard

A tordai vadászszázadok tisztikara 1849 februárjában⁶²

<i>Század</i>	<i>Százados</i>	<i>Főhadnagy</i>	<i>Hadnagy</i>
I.	Tarsoly Gergely	Vajna Miklós	Szigeti Cseh Károly ⁶³ , Mara Károly
II.	Lengyel Ádám	Kórodi János ⁶⁴	Lengyel István, Vízi Endre ⁶⁵
III.	Velits Károly	Csíki Antal ⁶⁶	Ambrus József ⁶⁷ , Székely Antal
IV.	Csipkés Albert	Nagy Lajos	Boócz Samu, Jakab István ⁶⁸

*Csipkés Albert százados kimutatása Torda megyei vadász csapat 3. századáról.
Torda, 1849. február 9.⁶⁹*

1 százados, egy főhadnagy, 3 alhadnagy, egy orvos, kettő őrmester, 12 tizedes, 130 közvadász (60 lőfegyverrel, 70 lándzsával), egy dobos. Összesen: 151 fő.

⁶¹ HL Csány-lt. 81/849.

⁶² Orbán 1986. I. 414. o.

⁶³ Bona 1999. III. 271. o.

⁶⁴ Bona 1998. II. 268. o.

⁶⁵ Bona 1999. III. 480. o.

⁶⁶ Bona 1998. I. 278. o.

⁶⁷ Bona 1998. I. 32. o.

⁶⁸ Bona 1998. II. 111. o.

⁶⁹ HL Csány-lt. 133/849.

*Csipkés Albert százados kimutatása Torda megyei vadász csapat 3. századáról.
Torda, 1849. február 19.⁷⁰*

179 fő, 37 vadász kovás fegyver szuronnyal, 55 vadász kovás szurony nélkül, 8 kard, 8 pisztoly, 74 lándzsa.

*Szabó Lajos százados kimutatása a Felső-Torda megyei mozgó csapatról.
Egerbegy, 1849. február 21.⁷¹*

<i>Század</i>	<i>Létszám</i>	<i>Tiszt</i>	<i>Altiszt</i>	<i>Közüvitéz</i>
I.	244	1 százados, 1 fő-, 2 alhadnagy	2 őrmester, 12 tizedes	226
II.	215	1 fő-, 2 alhadnagy	3 őrmester, 12 tizedes	197

*Szabó Lajos százados kimutatása a Felső-Torda megyei mozgó csapat tisztikaráról.
Koloszvár, 1849. február 23.⁷²*

<i>Egység</i>	<i>Százados</i>	<i>Főhadnagy</i>	<i>Hadnagy</i>
I. század	Szabó Lajos	Nagy Sándor	Boér István
II. század	-	Veres Lajos	Körtvélyesi Lajos, Kovács Károly
Lovas szakasz	-	-	Réthy József

A Torda megyei nemzetőrség létszámkimutatása. Torda, 1849. március 22.⁷³

A mozgó csapat 3. század összlétszáma 230 fő, amelyből 1 százados, 1 főhadnagy, 2 hadnagy, 2 őrmester.

A Torda megyei lovas nemzetőrség létszámkimutatása. Torda, 1849. március 25.⁷⁴

A lovas mozgó csapat összlétszáma 168 fő, amelyből tisztek: Pápai Lajos százados, Lendvay István főhadnagy, Nemes Miklós és Técsi István hadnagyk. Állomáshelyük: Borbánd.

*Tarsoly Gergely százados kimutatása Tordai gyalog mozgó csapat 1. századról.
Torda, 1849. március 27.⁷⁵*

Létszám: 195 fő, kovás, szurony nélküli fegyver 2, vadászfegyver 189.

*Lengyel Ádám százados és Szűts Gábor őrmester kimutatása Tordai gyalog mozgó csapat
2. századról. Torda, 1849. március 28.⁷⁶*

Létszám: 150, kovás, szurony nélküli fegyver 4, vadászfegyver 140, kard 5.

⁷⁰ HL Csány-lt. Szn.

⁷¹ HL Csány-lt. 373/849.

⁷² HL Csány-lt. 373/849.

⁷³ HL Csány-lt. Szn.

⁷⁴ HL Csány-lt. Szn.

⁷⁵ HL 1848-1849. 18/488.

⁷⁶ HL 1848-1849. 19/3.

*Csipkés Albert százados kimutatása Tordai gyalog mozgó csapat 3. századról.
Torda, 1849. március 28.⁷⁷*

Létszám: 194, vadászfegyver 136, lándzsa 51, kard 8, pisztoly 8.

*Velits Károly százados kimutatása Tordai gyalog mozgó csapat 4. századról.
Torda, 1849. március 28.⁷⁸*

Létszám: 173, kovás, szurony nélküli fegyver 2, vadászfegyver 165, kard 4.

Lendvai István főhadnagy kimutatása Tordai szabad lovas századról. Torda, 1849. április 2.⁷⁹

Létszám: 161, ló 159, karabély 140, kard 155, pisztoly 130.

Megjegyzés: 87 lovas Gyulafehérvár alá rendelték br. Kemény Farkas ezredes parancsnoksága alá.

*Szabó Lajos százados kimutatása a Felső-Torda megyei mozgó csapat 1. századról.
Vajdaszentiván, 1849. március 29.⁸⁰*

Létszám: 233, gyutacsos 4, vadászfegyver 90, kard 3, lándzsa 139.

Megjegyzés: A 233 fős létszámból 1 fő elvezényeltetett, 6 fő távol és 4 fő szabadságon van.

*Veres Lajos százados kimutatása a Torda megye felső-kerületi mozgó csapat 2. századról.
Vajdaszentiván, 1849. március 29.⁸¹*

Létszám: 227, gyutacsos 2, vadászfegyver 59, kard 3, lándzsa 184.

Megjegyzés: A 227 fős létszámból 20 fő elvezényeltetett, 7 fő szabadságon van.

*Szabó Lajos százados kimutatása a Torda megye felső-kerületi lovas mozgó csapatról.
Vajdaszentiván, 1849. március 29.⁸²*

Létszám: 38, ló 38, gyutacsos 11, vadászfegyver 3, kard 29, pisztoly 28, karabély 2.

Megjegyzés: A 38 fős létszámból 2 fő elvezényeltetett, 2 fő szabadságon van.

*Egloffstein Béla br. őrnagy kimutatása Torda megye felső-kerületének nemzetőrségéről.
Torda, 1849. március 30.⁸³*

<i>Alakulat</i>	<i>Létszám</i>	<i>Lőfegyver</i>	<i>Szűrő és vágófegyver</i>
mozgó lovas század	35	36 pisztoly, 2 karabély	27 kard
mozgó I. század	245	3 gyutacsos, 3 kovás, 98 vadász	132 lándzsa
mozgó II. század	227	2 gyutacsos, 1 kovás, 50 vadász	178 lándzsa
<i>Összesen</i>			
3 század	507 fő	5 gyutacsos, 4 kovás, 148 vadász, 36 pisztoly, 2 karabély	310 lándzsa, 27 kard

⁷⁷ HL 1848–1849. 19/4.

⁷⁸ HL 1848–1849. 19/5.

⁷⁹ HL 1848–1849. 20/36.

⁸⁰ HL 1848–1849. 19/89.

⁸¹ HL 1848–1849. 19/90.

⁸² HL 1848–1849. 19/91.

⁸³ HL Csány-lt. 1021/849.

*Egloffstein Béla br. őrnagy kimutatása Torda városi nemzetőrség létszámáról.
Torda, 1849. március 30.⁸⁴*

<i>Alakulat</i>	<i>Létszám</i>	<i>Lőfegyver</i>	<i>Szűrő és vágófegyver</i>
Tordai mozgó I. század	195	2 kovás, 186 vadász	-
Tordai mozgó II. század	150	4 kovás, 140 vadász	1 lándzsa
Tordai mozgó III. század	196	136 vadász	53 lándzsa
Tordai mozgó IV. század	173	3 kovás, 165 vadász	-
Tordai I. nemzetőrszázad	145	50 vadász	95 lándzsa
Tordai II. nemzetőrszázad	107	26 vadász	81 lándzsa
Tordai mozgó lovas század	161 fő, 159 ló	130 pisztoly, 65 karabély	155 kard
<i>Összesen</i>			
7 század	1127 fő, 159 ló	8 kovás, 703 vadász, 130 pisztoly, 65 karabély	230 lándzsa, 155 kard

Alsó-Fehér megye

Az Alsó-Fehér megyei vadászcsapat tisztikara:⁸⁵

Sándor Elek százados (parancsnok), Bodola János⁸⁶ főhadnagy, Pécsi Ferenc⁸⁷ főhadnagy, Molnár János hadnagy, Ó. Veress Pál hadnagy.

Székelyföld

*Gál Sándor ezredes kimutatása a székelyföldi hadosztály alárendeltségében lévő
szabad- és vadászcsapatokról. Csíkszereda, 1849. március 21.⁸⁸*

<i>Alakulat</i>	<i>Törzs tiszt</i>	<i>Főtiszt</i>	<i>Őrmestertől lefelé</i>	<i>Összesen</i>	<i>Ló</i>
Erdővidéki önkéntes szabad lovas csapat	-	1	115	116	116
Szentpály százados vadász csapatja	-	1	182	183	-
Baritz ⁸⁹ százados vadász csapatja	-	5	276	281	-
Udvarhelyi lovas csapat	1	3	100	104	112
Udvarhelyi vadász csapat	-	5	200	205	-

⁸⁴ HL Csány-lt. 1021/849.

⁸⁵ *Szilágyi* 1898. 421–436. o.

⁸⁶ A nagyenyedi református kollégium hallgatója. Lásd: *Szilágyi* 1898. 421. o.

⁸⁷ Nemes, krakkói birtokos. *Szilágyi* 1898. 423. o.

⁸⁸ MTA Kt. Csány-lt. 887.

⁸⁹ Feltehetőleg Báricz István százados. Lásd: *Bona* 2008. I. 151–152. o.

⁹⁰ HL Csány-lt. 112:849.

Marosszék

*ifj. Jenei József százados, parancsnok kimutatása a marosszéki vadászcsapatról.
Marosvásárhely, 1849. február 15.⁹⁰*

Gyalog csapat: 1 parancsnok, 1 segédtsízt, 4 százados, 4 főhadnagy, 4 hadnagy, 1 zászlós, 8 őrmester, 48 tizedes, 1 fegyőr, 100 közvitéz. Összesen: 172 fő.

Lovas csapat: 1 főhadnagy, 1 hadnagy, 1 őrmester, 4 tizedes, 60 közvitéz. Összesen: 67 fő.

Ezen felül: 1 db 32 latos löveg 3 tüzérrel. Teljes létszám: 242 fő.

ATTILA SÜLI

ORGANIZATION AND OPERATION OF THE VOLUNTEER- AND HUNTER CORPS IN TRANSYLVANIA IN 1849

Summary

The paper presents the organization and the operation of the volunteer- and hunter corps which were set up in Transylvania in 1849. This unit-type had been created by the decree of the National Defence Committee of 18 December, then Plenipotentiary National Commissioner Ödön Beöthy issued a decree in this matter on 6 January 1849, effecting one part of the country. The paper outlines the conditions and the difficulties of the organizing work of the volunteer- and hunter corps at each municipality, and presents the results, too. The author deals with the battlefield activities of the units separately, searching for the answer to the question to what extent these units deserve the negative evaluation of Romanian and Hungarian history. At the conclusion of the paper the author declares that the hunter corps had significant results in disarming Romanian inhabitants, in defending scattered Hungarian locations and inhabitants. These units provided the background for the rule of the Hungarian government in many municipalities. The volunteer corps, however, as a result of their guerilla warfare, committed a number of abuses and illegal deeds against Romanian civilians. The appendix of the paper contains the charts of the data of each unit.

ATTILA SÜLI

ORGANISATION ET FONCTIONNEMENT DES CORPS FRANCS ET DE CHASSEURS EN TRANSYLVANIE EN 1849

Résumé

Cette étude présente l'histoire de l'organisation et du fonctionnement des corps francs et de chasseurs formés en Transylvanie en 1849. Ce type d'unité fut créé par le décret du 18 décembre du Comité National de la Défense qui fut suivi du décret relatif à cette région émis par le commissaire omnipotent Ödön Beöthy le 6 janvier 1849. L'étude retrace le contexte et les difficultés de l'organisation des corps francs et de chasseurs levés dans les différentes municipalités, ainsi que les résultats obtenus. L'auteur fait également une digression sur les activités en campagne des différentes troupes pour voir à quel point l'appréciation négative portée par l'historiographie roumaine et hongroise est justifiée. Dans la conclusion de son mémoire, l'auteur constate que les corps de chasseurs contribuèrent avec succès au désarmement de la population roumaine et à la défense des communes et de la population hongroises enclavées : dans de nombreuses municipalités ils furent la

garantie du pouvoir de l'administration hongroise. Toutefois les corps francs commirent, du fait de leur tactique de guérilla, de nombreux abus et infractions au détriment de la population roumaine. L'annexe de l'étude comprend des tableaux avec des données relatives aux différentes unités.

ATTILA SÜLI

DIE ORGANISIERUNG UND DAS BESTEHEN DER FREIKORPS UND JÄGERTRUPPEN IN SIEBENBÜRGEN IM JAHRE 1849

Resümee

Die obige Studie zeigt die Geschichte der Organisation und des Bestehens der ungarischen Freikorps und Jägertruppen auf, die im Jahr 1849 in Siebenbürgen aufgestellt wurden. Der oben genannte Verbandstyp wurde am 18. Dezember von der Verordnung des Landesverteidigungsausschusses ins Leben gerufen. Anschließend erließ der Regierungskommissär Ödön Beöthy am 06. Januar 1849 in der Sache eine Verordnung bezüglich des gesamten Landesteils. Die Studie zeigt die Umstände und Schwierigkeiten der Organisation der freien und Jägertruppen in den einzelnen Munizipien bzw. die erzielten Ergebnisse auf. Der Verfasser kommt auf die Tätigkeit der einzelnen Verbände auf dem Schlachtfeld zu sprechen und sucht Antwort auf die Frage wie sehr sie die negative Beurteilung in der rumänischen und ungarischen Geschichtsschreibung verdient haben. In der Zusammenfassung der Arbeit stellt der Verfasser fest, dass die Jägertruppen bedeutende Ergebnisse bei der Entwaffnung der rumänischen Bevölkerung zum Schutz der ungarischen Siedlungen und der ungarischen Bevölkerung in der Diaspora erzielt haben; in zahlreichen Munizipien waren sie es, die den Hintergrund bedeuteten, der die Macht der ungarischen Regierung sicherte. Zugleich begingen aber die Freischaren infolge der Guerilla-Kriegsführung ihrerseits zahlreiche Missbräuche und Unrechtmäßigkeiten zulasten der rumänischen Zivilbevölkerung. Im Anhang der Studie sind die Tabellen mit den Angaben der einzelnen Verbände angeführt.

АТТИЛА ШЮЛИ

ОРГАНИЗАЦИЯ НЕРЕГУЛЯРНЫХ И ЕГЕРСКИХ ВОЙСК И ИХ ДЕЙСТВИЕ В ТРАНСИЛЬВАНИИ В 1849 ГОДУ

Резюме

В данной статье показана история организации и действия нерегулярных и егерских войск, сформированных в Трансильвании в 1849 году. Вышеназванный тип формирований был призван к жизни постановлением Государственного Комитета Обороны от 18 декабря, после чего государственный полномочный комиссар Беоти Йодён 6 января 1849 года издал постановление по этому вопросу касательно этой части страны. Автор статьи рассматривает условия, трудности организации нерегулярных и егерских войск, а также достигнутые при этом результаты. Исследователь особо останавливается на боевых действиях отдельных воинских частей, изыскивая ответ на то, насколько заслужили они негативную оценку, сформулированную в румынской и венгерской историографии. Подводя итоги статьи, автор устанавливает, какие значительные результаты достигли егерские войска в разоружении румынского населения и в защите разбросанных венгерских поселений и их жителей, во многих муниципалитетах они являлись базой, обеспечивающей власть венгерского правительства. В то же время нерегулярные войска, исходя из действий партизанского характера, проводимых ими, совершали многочисленные злоупотребления и беззакония во вред румынского гражданского населения. В приложении к статье имеются схемы, содержащие данные отдельных боевых частей.